

Povezanost lutke i djeteta

Barić, Samuela

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:709079>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-18**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

SAMUELA BARIĆ

POVEZANOST LUTKE I DJETETA

Završni rad

Pula, rujan, 2017.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

SAMUELA BARIĆ

POVEZANOST LUTKE I DJETETA

Završni rad

JMBAG: 0303040038, izvanredni student

Studijski smjer: Izvanredni preddiplomski stručni studij predškolski odgoj

Predmet: Lutkarstvo i scenska kultura

Umjetničko područje: 7. umjetničko područje

Umjetničko polje: 7. 01. Kazališna umjetnost

Umjetnička grana: 7. 01. 05 Lutkarstvo

Mentor: Breza Žižović, mag. art. paed.; pred.

Pula, rujan, 2017.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za prvostupnika
_____ovime izjavljujem da je ovaj
Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim
istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene
bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na
nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio
rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije
iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj
ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Samuela Barić, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom

_____

_____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

_____

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. SVIJET LUTAKA – LUTKARSTVO	3
3. TIPOVI SCENSKIH LUTAKA	6
3.1. Marionete	7
3.2. Ginjol lutka.....	8
3.3. Zijevalica	10
3.4. Štapne lutke	10
4. POVIJEST LUTKARSTVA	13
4.1. Lutkarstvo u prošlosti	13
4.2. Lutkarstvo danas.....	17
5. PRIMJENA LUTAKA U PREDŠKOLSKOM ODGOJU.....	18
5.1. Pedagoška vrijednost scenske lutke	18
5.2. Igra odgojitelja sa scenskom lutkom u dječjem vrtiću.....	20
6. ODGOJITELJ I LUTKA.....	22
6.1. Lutka i suvremene uloge odgojitelja	22
6.2. Odgojitelj s lutkom – model socijalnog učenja i ponašanja djeteta.....	23
7. KREATIVNE LUTKARSKE IGRE	24
7.1. Dramske igre.....	24
7.2. Lutkarski igrokaz	24
8. DIJETE I LUTKA.....	26
8.1. Dijete u izvedbi sa scenskom lutkom	26
8.2. Lutka kao terapeutsko sredstvo	28
9. EMOCIONALNA POVEZANOST DJETETA SA SCENSKOM LUTKOM.....	32
10. PRAKTIČNI DIO RADA	33
10.1. Uvod u aktivnost iz lutkarstva i scenske kulture	33

10.2.	Izvođenje aktivnosti iz lutkarstva i scenske kulture	33
10.3.	Tijek aktivnosti:.....	35
10.4.	Dijalozi djece u izvedbi igrokaza na njihov način.....	37
10.5.	Fotografije izrade lutaka	40
10.6.	Fotografije djece u izvedbi igrokaza na njihov način	43
10.7.	Analiza aktivnosti izrade lutaka s djecom	45
11.	ZAKLJUČAK.....	51
12.	POPIS LITERATURE	52
14.	SAŽETAK	55
15.	SUMMARY	56

1. UVOD

„Lutki je stoga potrebna svaka pohvala. Lutke su sve izdržale. Lutke će sve izdržati. Lutke sve podnose, pogotovo u doba visokih drama vremena. Lutke iz dana u dan nude svoje istinske bajkovite svjetove kao stvarni uzorak, suprotstavljajući ga onim lažnim, uvijek široko nuđenim. Lutke rade za svjetlost, za radost dječjih osmijeha koji i njih ozare u trenutku savršenog spoja života – bajke i bajke – života.“

(Paljetak, 2007:8).

Baveći se ovom temom želja nam je probuditi potrebu i želju za upoznavanjem lutkarstva, razumijevanjem njegovog velikog utjecaja na dijete, razumijevanjem širokog spektra tog utjecaja koji je veoma važan za samo dijete te kako naučiti koristiti scensku lutku u praksi predškolskog odgoja, kroz igru i dramatizaciju. Također, vrlo je važno pratiti sam proces igre djeteta sa scenskom lutkom jer iz njega doznajemo informacije od velike važnosti za odgojni proces djeteta u predškolskoj ustanovi. Očekuje se da budući odgajatelji usvoje određena znanja iz područja lutkarstva i scenske kulture, s obzirom na to da je lutka medij s kojim će u svojem zvanju lakše pristupiti djeci i prenijeti im određene sadržaje.

Na odabir ove teme potiče sama lutka, jer ona je jedna od najljepših, najprivlačnijih i najzanimljivijih igračaka u djetinjstvu svakog pojedinca. Ona nas potiče na prelazak iz stvarnog života u zamišljen svijet. Djetetu je vrlo lako ući u svijet mašte, a lutka mu pomaže u tome. Između lutke i djeteta uvijek postoji veza. Ona je njegov prijatelj i ulaznica u svijet mašte, igre i zabave, rješenje njegovih problema i bijeg od različitih zabrana. Dijete vrlo lako ulazi u svijet mašte, istražuje ga, igra se i veselo kroči njime, jer u tom svijetu komad drveta postaje lutka s dugom kosom koja se smije, plače i govori. Kada stavi taj isti komad drveta na pod, ono postaje automobil, tramvaj ili pak vatrogasna kola. To je čudesna dječja mašta. Široki su i dugački putovi mašte i svaka stanica ima svoju priču. Šećući se uz rijeku, dijete će ugledati iver drveta u vodi i on u trenu postaje raskošna lađa bijelih jedara koja vozi malu princezu. Na taj način dijete upoznaje svijet i unosi u svoj mali život doživljaje i iskustva koja ga vode u otkrivanje novih svjetova.

U djeci postoji želja za izvanrednim, za uspjehom, smijehom i napretkom, te želja za životom. Potreban im je smijeh, osjećaj sretnog djetinjstva i osjećaj koji pruža smijeh i veselje. Djeca koja imaju sretno djetinjstvo ne postaju razočarani ljudi, već su meka srca. To su srca koja su dirnuta ljubavlju, dirnuta umjetnošću i svim njezinim prstima. Jedan od prstiju umjetnosti veoma utječe na dijete, a ime mu je dramska umjetnost. Scenska umjetnost pomoći će nam u djetetovom osjetljivom razdoblju razvoja pedagoško-psihološkog procesa. Gledajući u tom pravcu, naš cilj bit će razviti kod djece putem umjetnosti smisao same umjetnosti, vrednovanje umjetnosti, njegovanje smisla za lijepo, plemenitost u životu, shvaćanje biti umjetnosti, razvijanje svoje kreativne snage i umjetničkog djela i vlastitog djelovanja u umjetnosti te samostalno kreiranje umjetničkog djela. Zadatak scenske umjetnosti potaknuti je spontanost i kreativnost kod djeteta kako bi izrazilo sebe, svoje osjećaje i mišljenje putem scenske lutke. Promatranjem modela koji pokazuje emocije, dijete može promijeniti razinu svojih emocija. Izražavanje radosti, entuzijazma, nježnosti i sličnih ugodnih emocija preko različitih likova lutaka u djetetu će pobuditi slične osjećaje. Dakle, dijete može na taj način naučiti nova ponašanja, utvrditi već stečena, a promatranjem ponašanja drugih dijete se motivira ili demotivira. Od modela usvaja socijalne vještine kao što su odgovornost, empatija, velikodušnost, ljubaznost, radoznalost. Usvaja također i vještine kao što su škrtost i egoističnost, te emitira negativne modele. Dijete će usvajati model ponašanja za koji misli da je prihvatljiv lik iz bajke, priče. Za odgojitelja to je mogućnost da potakne ili regulira određeno ponašanje uz pomoć lika lutke koji djeca posebno vole. Na taj način djeca mogu usvojiti lakše vještine jer je to učenje uz igru, a nije model koji im se nameće, ili strogo i kruto pravilo koje moraju slijediti bez obzira na to jesmo li im prethodno objasnili na način na koji bi razumjeli.

2. SVIJET LUTAKA – LUTKARSTVO

Lutkarstvo možemo nazvati i svijetom lutaka, iako je ono mnogo više od samih lutaka. Lutkarstvo je cijeli spoj lutaka, glume, govora, plesa i igre. Svijet lutaka svijet je poezije, humora, satire, to je svijet koji nema granica među ljudima, životinjama, biljkama ili predmetima. Taj svijet stvoren je od fantazije, dopušta mašti da se raširi i razbukta poput vatre koja grije dječja srca. Glavni junak tog svijeta scenska je lutka. Scenska lutka je čarobna, može letjeti, nestajati, smanjivati se, ona može bezbroj radnji koje nisu izvedive u realnosti. Lutke životinje govore ljudskim glasom, drveće pleše, a predmeti govore. Svijetom lutaka upravlja lutkar animator (glumac). Lutke u njegovim rukama postaju žive, one tada prestaju biti prazni predmeti koji oblikom i izgledom podsjećaju na živa bića te postaju bliski djetetu. Zbog toga lutka treba biti u rukama umjetnika koji će ući s hrabrošću i sigurnošću u taj maštovit svijet te prikazati i iznijeti iz njega sve bez zadržavanja. Tada taj divan svijet lutaka ima svrhu i lutke na sceni nisu bespomoćni simboli koji ne dopiru do onog najmanjeg kutka dječjeg srca. Scenska lutka u suvremenom kazalištu likovna je tvorevina koja ima srodnosti i sa slikom ili skulpturom, ali ona iskače iz tog kruga i razlikuje se po mogućnosti pokreta i djelovanja kroz taj pokret. Pokret je dio našeg života, sastavni je dio svega što radimo, bilo to dio umjetnosti ili svakodnevnih aktivnosti poput hodanja, plesa, hranjenja, pisanja i sl. Zbog toga lutka kroz pokret može utjecati i slati poruku i zato je poseban i važan medij putem kojeg šaljemo poruku djeci.

„Lutka sama po sebi nema morala. Ona je projekcija ljudske svijesti sažete u oblik. Ali, možemo ustvrditi da 'forma' ima i te kakav 'unutarnji' život. Odnosi masa, ritmova, boja pojedinog oblika pobuđuju nelagode ili oduševljenja, odbijaju ili privlače i tako je oblik u stanju prenijeti poruku sadržanu u kontekstu situacije.“ (Deželić, 1977:23). Oživjeti lutku u očima gledatelja i unijeti emocije u taj dragocjeni umjetnički komad materijala nije lak posao. Uz glazbu i efekte te prenošenje jasnog teksta autora kroz glas animatora moguće je uspješno prenositi poruku i pretvoriti lutku u lik iz života, iz bajke ili zamišljenog svijeta. Djeca se lako uživljavaju u uloge i upijaju u svoj um sve, kako dobre, tako i loše stvari. Zbog toga poruka mora biti jasna i poticajna. To je poruka koja potiče na moral, dobrotu, hrabrost i suočavanje sa vlastitim strahom. Lutka koja je to učinila potaknut će i dijete da se i samo usudi i ohrabri učiniti to.

Svijet lutaka predstavlja se kroz kazalište lutaka koje se sastoji od pomno organizirane skupine ljudi koji zajedno čine jednu cjelinu. Kazalište lutaka kazališni je oblik poput baleta, drame ili opere. Kod opere i drame tvorac i građa scenskog lika je čovjek, dok je u kazalištu lutaka glumac – animator, a građa scenskog lika glumčev je glas i lutka. Lutkarska je umjetnost stvaralačka umjetnost jer autorov tekst koristi se utjecajem kazališnih elemenata i prenosi putem lutke. Reproductivna je jer autorov tekst ostaje, a stvaralačka jer pod utjecajem kazališnih elemenata od teksta nastaje nova umjetnost. Lutkarstvo je također i sintetska umjetnost, sastavljena od više umjetnosti: književnosti, lutkarske i režijske umjetnosti, likovne umjetnosti i glazbe. Zadaća je kazališta lutaka pročišćavati ukus gledatelja, učiti ga moralu, pobuditi estetske doživljaje, probuditi maštu i izazvati u gledatelju potrebu za umjetnošću. Te zadaće možemo riješiti uspješno samo ako je u kazalištu zabavno, jer kazalište lutaka za djecu mora biti veselog karaktera i šarolikog izgleda. Na čelu lutkarske igre nalazi se redatelj ili režiser. Tu ulogu ima osoba koja mora biti zapažena u području kulture i u svojoj struci, osoba koja je jasna, ima jasne svjetonazore, beskompromisna, pozitivna osoba koja se lako upušta u razne tematike i s lakoćom ovladava svim temama, susreće se s pitanjima te daje odgovore. Redatelj u svojem radu mora najmanje misliti na sebe, a najviše na svojeg gledatelja. Kroz scenu može istaknuti ideje djela i dati tumačenje koje može biti ispravno ili neispravno. Također, može promijeniti glavnu misao djela. Učinak postiže različitim elementima poput rasvjete, glazbe i dr. U radu treba biti oprezan jer dobar dramski tekst zbog loše inscenacije može doživjeti neuspjeh. Bit stvaralačke umjetnosti sastoji se u otkrivanju novog. Svaka inscenacija treba donijeti nešto novo. Pravi, kompetentan redatelj stvaratelj je koji usavršava ideje, donosi novo, ne kopira već viđene ideje, ne zadovoljava se samo onime što je postigao već i teži ka novim uspjesima. Dakle, redatelj mora biti moralna osoba, treba poznavati sve umjetnosti, najprije književnost, ali i glazbu jer je ona dio kazališne umjetnosti kao i likovna umjetnost.

Scenska lutka nije živa stvar, a istovremeno prezentira život i živi. Ona je idealno scensko biće koje može i smije izraziti ono što čovjek ne smije i ne može. Također, scenska lutka izvrsno je sredstvo za uspostavljanje odnosa među djecom i ljudima. Ponekad je suviše teško izreći intimne stvari, a lutka nam pomaže da ono što nam je teško reći izravno izrazimo bez poteškoća. Čovjek kao da se ponekad krije iza lutke

da bi pomoću nje rekao ono što ga dira, što mu smeta. Humor je lutke neodoljiv. Snaga lutaka često se koristila u satirične svrhe. lutka za razliku od čovjeka može nestajati, može se povećavati i smanjivati. Životinja govori ljudskim glasom, mogu joj se izdužiti ili skratiti udovi, može izgubiti glavu pa je ponovo pronaći. U lutkarskoj predstavi ravnopravno razgovaraju pas i dječak, djevojčica i cvijet. Lutke spadaju u svijet poezije, humora i satire, u svijet fantazije i mašte. To je svijet koji ne poznaje granice. Bez animatora lutka je samo prazna forma. Kako bismo oživjeli lutku potrebno je animirati je, što znači udahnuti joj dušu, oživjeti je. Kada lutka i animator postanu jedinstveni, oboje se moraju odreći jednog dijela sebe i svoje prirode, a prvenstveno animator, u korist zajedničkog scenskog postojanja. Specifičnost lutke kao proizvoda umjetnosti u tome je što se ona prihvaća s točke gledišta živog čovjeka, a lutkarsko kazalište na temelju kazališta živog glumca. Ako glumac glumi čovjeka, tada lutka glumi glumca. Scenska lutka mora imati određeni znak (ono što predstavlja), zvuk i pokret. Kazališna lutka povezana je s igrom jer ona, prelazeći u svijet odraslih, sa sobom nosi uspomene na djetinjstvo, na svijet plesa, mitologije i igre. Baš to lutku čini potrebnom svakoj civilizaciji.

3. TIPOVI SCENSKIH LUTAKA

Scenske se lutke pojavljuju u različitim oblicima, pa tako imamo glavnu podjelu scenskih lutaka u dvije osnovne skupine: lutke marionete i ručne lutke. (Glibo, 2000:119).

Ručne lutke nametnule su se, ali i doživjele svoj procvat na prijelazu iz 18. u 19. st. kao vrsta lutaka koja je idealna za izvođenje na ulici, među publikom. Za ponovno rođenje ručne lutke zaslužan je Sergej Obrazcov, likovni umjetnik, glumac i kazališni redatelj koji je izrađivao lutke te za njih smišljao igrokaze. Ručna lutka dobra je za početnike, one koji su se tek odlučili istraživati lutku kao medij, jer svojom animacijom i jednostavnošću izrade omogućuje da se i lutkar i dijete lako užive u lik. Ručnu lutku odabiremo kada lik, odnosno karakter mnogo priča ili kada želimo koristiti lutkine ruke tako da u njima držimo rekvizit. Koristimo ih i kada priča ima mnogo likova, a malo animatora, te kada želimo izvoditi predstavu u bilo kojem prostoru, ne oviseći o prostornim ili tehničkim uvjetima (svjetlo, ton). Marijana Županić Benić u svojoj knjizi „O lutkama i lutkarstvu“ klasificira lutke na ovaj način: „Unatoč raznolikostima koje susrećemo kod lutaka, one se mogu podijeliti prema načinu pokretanja (rukom, štapom ili koncima) odnosno dijelimo ih na ručne lutke (ginjol i zijevalica), lutke na štapu (javajke, lutke za kazalište sjena i velike lutke) te lutke na koncima (marionete).“ (Benić, 2009:9).

3.1. Marionete

Slika 1. Lutak Pinocchio; vrsta lutaka – marionete

(Izvor: http://tinamaxima.blogspot.hr/2012_04_01_archive.html, datum: 29.1.2017.)

Marionete su lutke koje iza sebe imaju veliku tradiciju. Prve oblike tih lutaka srećemo još za vrijeme Grka, Rimljana i Egipćana. U početku, te su lutke bile jednostavne, a njihovi su pokreti bili minimalistički ograničeni. Animirane su šipkom koja ide od glave, a noge i ruke dosegle su vrhunac pokreta vježbom do te mjere da pokretom liče na pokrete koji su slični ljudskom hodu. S vremenom, marionete su dobile konce za pokrete (animaciju). Napravljen je tzv. kontrolnik, drveni nosač na koji su privezani konci. U profesionalnom kazalištu marioneta može imati i trideset konaca. Njome je zahtjevno i teško upravljati, jer je njezina animacija vrlo složena. Ona se sastoji od glave, trupa, nogu i ruku. Osnovni i glavni materijal za izradu marionete je drvo. U današnje vrijeme marionete se prave i od žice, pluta i plastične mase. Marioneta se sastoji od figure pokretnih udova, niti konaca i kontrolnog mehanizma koji je najčešće križnog oblika. Niti konaca pričvršćene su na lutku i na kontrolni križni mehanizam koji lutkar drži u ruci. Blagim pomicanjem konaca pomičemo željene dijelove ruke, a na taj način ona može hodati, klimati glavom, saginjati se, padati ili skakati. Sve te mogućnosti pokreta čine marionetu najbližijom pokretima ljudi među svim vrstama

lutaka. Toj vrsti lutaka odgovaraju čudesne i fantastične priče iz svijeta fantazije, mašte, i mogu se upotrebljavati s više teksta nego ručne lutke.

Edward Gordon Craig (1980.) u svojoj knjizi „O umjetnosti kazališta“ opisuje marionete ovim riječima: „U marioneti se skriva nešto više od bljeska genija, nešto više od kićenosti razmetljive osobe. Čini mi se da je ona posljednji odjek plemenite i lijepe umjetnosti neke nestale civilizacije. (...) Ona je potomak kamenih idola drevnih hramova – i danas je prilično degenerirani oblik božanstva. Uvijek bliski prijatelj djece, ona još uvijek zna kako odabrati i privući svoje štovatelje.“

3.2. Ginjol lutka

Slika 2. Ginjol ručne vrste lutaka izrađene od tkanine, motivi životinja

(Izvor: <http://www.pjetlic-zlatokrijestic.com.hr/galerija/>, datum: 29.1.2017.)

Ginjol ili izvorno francuski *Guignol* danas je kod nas sinonim za ručnu lutku, no iza tog imena krije se mali lutak okrugle glave, velikih očiju, crvenih obraza i prćastog nosa, ali širokog osmijeha. Ginjol je porijeklom Francuz, rođen je u Lyonu, a kreirao ga je Laurent Mourguet. To je lutka koju animator odijeva na ruku poput rukavice te svojom rukom i prstima upravlja njezinim pokretima. Ginjol lutka nema internacionalan naziv, poznata je svugdje pod različitim nazivima: Francuzi je zovu Guignol, Talijani Buratino, Nijemci je zovu Kasparle, Rusi Petruška, a Hrvati je zovu Ginjol lutka. U francuskom gradu Lyonu na početku devetnaestog stoljeća bilo je zanimljivo kazalište lutaka – rukavica gdje je glavni lik bila lutka Guignol, po kome se takva vrsta lutaka i prozvala. Priča o ginjol lutki počinje na ulicama, trgovima i sajmovima.

Narod je brzo prihvatio Guignola jer je u njemu vidio ono što želi biti. Lutka Guignol trpjela je sve što i narod, bila je izrabljivana od škrtih i bogatih, trpjela je, ali je s pouzdanjem gledala u budućnost. U cijelom tom svijetu bogatstva, škrtosti i licemjerja jedino se lutka Guignol usuđuje smijati svemu. Vjeruje da siromasi na kraju mogu biti jači. Život je dijelio sa svojom ženom Madelon. Ta se lutka proslavila po cijeloj Francuskoj. Ginjol lutka posjeduje velike mogućnosti u pokretu i izrazu, a one prvenstveno ovise o njezinoj izradi. Moramo znati i biti informirani od čega se i na koji način izrađuje kako bismo mogli iskoristiti sve mogućnosti animacije. Kod izrade lutke dominira estetski element jer lutka mora biti estetski izražajna, ljupka i dopadljiva, ponajprije djeci. Najvažnije je da je funkcionalna – da je lako njome upravljati, mora biti laka na ruci. Kod klasičnog ginjola karakter je vrlo izražen, karikiran (velik nos, istaknute oči, usta) kako bi publici bio prepoznatljiv. Ta vrsta lutke laka je za izradu, nema noge, već se sastoji od tijela i glave. Ako je dobro izrađena, stoji sigurno na ruci, lako se navlači kao rukavica. U vrat lutke stavljamo kažiprst, palac u lutkinu lijevu ruku, a mali prst u desnu ruku lutke. Visina lutke nije strogo određena, no haljina lutke treba pokrivati animatorovu lutku do lakta. Glava ginjola stoji na ispruženom kažiprstu. Kostim lutke treba biti jednostavan, simbolički naznačen i neupadljiv. U današnje doba ta se vrsta lutke pojavljuje gotovo jedino u dječjim vrtićima. Djeca uživaju u razgovoru s ginjol lutkama i one nisu zastarjele zbog rijetkog korištenja u javnom društvu.

Pokreti (animacija) ginjola:

- kimanje glave prema naprijed ili vraćanje natrag znači odobravanje ili potvrdu
- pokret glave lijevo-desno znači negodovanje
- mala nagnutost na jednu stranu podrazumijeva pažljivo slušanje
- nagnutost glave prema naprijed naglašava tugu lutke
- pljeskanje ruku oslikava aplauz, žurbu
- mahanje jedne ruke – pozdrav
- raširene ruke predstavljaju iznenađenje ili poziv na zagrljaj
- ruka naslonjena na glavu – razmišljanje.

3.3. Zijevalica

Zijevalica je ručna lutka koja se poput ginjola navlači na ruku, ali posebna je u tome što animatorova ruka otvara i zatvara lutkina usta. Upotrebljava se kada je kod scene najizraženiji govor ili kada govor, pjesma, nosi najveću poruku. Zijevalicom prikazujemo ljudske i životinjske likove, kao i zamišljene likove. Djeca vole životinje pa se zijevalica može koristiti u prepričavanju basni, u oponašanju životinjskog hoda ili glasanja. Predstavnici lutki zijevalica poznate su lutke američkog lutkara Jima Hensona, tzv. mapeti. Riječ mapet (engl. *muppet*). Glava zijevalice konstruirana je tako da je sve podređeno najistaknutijem dijelu lica – ustima. Usta zijevalice napravljena su tako da se mogu otvarati i zatvarati, čime se postiže dojam da lutka stvarno govori. Tijelo je zijevalice trodimenzionalno s rukama i nogama, ako ga lutka ima. Ruka animatora otvara i zatvara usta lutke te na taj način čini pokret koji publika doživljava kao govor. Zijevalica treba pristajati na ruku tako da pregib između gornje i donje čeljusti pristaje izravno na utor između palca i kažiprsta animatorove ruke. Animator pokreće lutku tako da mu je jedna ruka u glavi lutke; njome otvara i zatvara njezina usta. Druga ruka pokreće tijelo koje je također mobilno i ekspresivno.

3.4. Štapne lutke

Lutke koje animiramo pomoću štapa nazivaju se štapne lutke. Glavni je predstavnik lutka Javanka. To je lutka koja potječe s otoka Jave, a njezin je izvorni naziv Vajang. Javanka je jedna od najljepših manifestacija azijske kulture. Upotrebljava se najviše u Kini i Japanu, a kod nas se koristi u drugom likovnom obliku zadržavajući samo tehniku animiranja. Izvorna i originalna lutka Vajang izrađena je od drveta. Glava lutke pokreće se pomoću dugačkog štapa koji prolazi kroz tijelo. Ruke imaju zglobove u ramenima, laktu i šakama, a pokreću se pomoću dvaju štapova pričvršćenih za šake. Danas se koriste lutke slične javankama, ali štap lutke nije tako jako dugačak, već završava u tijelu lutke gdje se uvlači ruka, štapovi za ruke zamijenjeni su čeličnim žicama. Tijelo lutke čini košuljica od platna ispod koje je smještena ruka animatora. Na košuljicu se navlači odgovarajući kostim lutke, ovisno o njezinoj namjeni, ulozi koju ima u priči te njezinom spolu ili vrsti. Pod pojmom lutke na štapu podrazumijevamo sve lutke koje pokrećemo i kontroliramo pomoću štapa i

žica. Lutke na štapu pripadaju skupini najjednostavnijih lutaka te ih može izraditi svako dijete tako da nacrtani lik pričvrsti na štap. One imaju najviše mogućnosti od svih dosad opisanih, te se pojavljuju u različitim oblicima. Iako mogu biti složene, s druge su strane vrlo jednostavne i praktične u radu s djecom. Klasična Javajka animira se odozdo. Štap kojim se pokreće glava fiksiran je sa stražnje strane na vrat i lutka se može okretati i rotirati. Fotografija 3. prikazuje ručne štapne lutke u vrtiću.

Fotografija 3. Fotografija prikazuje ručne štapne lutke izrađene na aktivnosti u dječjem vrtiću „Kaštanjer“, motivi su cvijet, plesna haljina cvijeća (Izvor: osobna arhiva fotografija nastalih tijekom aktivnosti s djecom, fotografirala: Samuela Barić)

Prema Vlasti Pokrivki (1980.), vrste su specifičnih vrsta ručnih lutaka:

1. Gigantske lutke (ako se navlače na glavu tada se nazivaju naglavne)
2. Mimičke lutke (mehaničke lutke)
3. Plošne
4. Lutke na prstima
5. Lutke sjene – specifičan su oblik scenskih lutaka, kazalište sjena najviše se razvilo u Kini. Lutke sjene izrađuju se od kože, papira, pergamenta, a danas i od plastike.
6. Lutke trikovi lutke su za crno kazalište. Naime, takve se lutke prave od različitih materijala, a mogu poslužiti i različiti predmeti kao npr. kišobrani, torbe, metle, itd. Ponekad im je konstrukcija poput marionete, ali se ne animiraju uvijek koncima. Za takvo se kazalište kaže da se upotrebljavaju sredstva svih lutkarskih tehnika. Za razliku od lutaka sjena čija je podloga bijela, za ove lutke potrebna je crna podloga. Također, lutkari animatori odjeveni su u crno, a za poneku lutku potrebno je i tri glumca animatora.

Slika 4. Fotografija prikazuje dječaka u izvedbi lutkarske predstave sjena, (Izvor: <https://www.flickr.com/photos/jimmiehomeschoolmom/sets/72157614153262538/>, datum: 29.1.2017.)

4. POVIJEST LUTKARSTVA

U daljoj povijesti izbor igračkaka za igru bio je veoma sužen. Igračke su bile načinjene od prirodnih materijala poput trske, kože, tkanine ili drveta. Takve igračke nisu imale dugi vijek trajanja. Prema nalazištima, većina igračkaka izrađivala se od gline. Gline je bilo u izobilju, pa su se izrađivale figurice životinja, a rjeđe ljudski likovi. Drevnim Grcima i Rimljanima lutke su bile oblik zabave, a koristili su ih za prikazivanje narodnih priča i legendi.

Veoma je zanimljiva činjenica da se još od početka čovjekovog postojanja želja za igrom proteže kroz cijelu povijest. Igra je prvo čovjekovo samostalno djelovanje, njegovo iskustvo s okolinom te mogućnost učenja. Dijete ima potrebu za igrom i ona je najjednostavniji oblik učenja. Razvojem lutkarstva otvorile su se nove mogućnosti za rad i djelovanje putem lutkarskih predstava. Početci lutkarskih predstava bili su vezani uz narod, narodne priče, borbu za pravdu, siromašne i nisu bile namijenjene dječjoj dobi. Samim razvojem psihologije i brigom o djeci otvorili su se vidici pa lutka više nije bila samo pokretač naroda već i glavni junak dječjih priča. U novije vrijeme lutkarstvo se razvilo, stajališta su se odgoja i obrazovanja promijenila, pa samim time mijenja se i stav prema lutci koja postaje medij u odgoju i obrazovanju. Lutka više nije samo igračka od krpe ili junak narodne priče. Ona postaje vrijedan alat u animatorovim rukama koji potiče dijete na rast, razvoj i napredak u svim razvojnim razdobljima i područjima.

4.1. Lutkarstvo u prošlosti

Počeci lutkarstva sežu u najstarije civilizacije gdje se prošlost podudara s kazalištem lutaka. Mezopotamija, Egipat i Pakistan samo su neke od zemalja koje obilježavaju bogatu kronološku povijest do 3000 godina prije Krista. Pronađena je glava Šakala, čija se donja vilica mogla pokretati, a poznato je da su Egipćani koristili lutke na svojim sprovodima i ritualima jer su vjerovali kako one oživljavaju i koriste se u zagrobnom životu. Danas se glava šakala nalazi u egipatskom odjeljenju muzeja Louvre u Parizu. U iskopinama egipatskog grada Antinoe, godine 1904. poslije Krista, nađeno je čitavo jedno kazalište lutaka s drvenim tijelima i glavama od

slonovače. U razvoju lutkarske tradicije veliku ulogu ima Daleki istok, dok je u Europu lutka stigla kao gotovi proizvod istočne kulture i prihvaćena je kao nešto novo, egzotično i zanimljivo. Prvi tragovi lutaka nalaze se u Indiji, odakle su se s jedne strane proširile u Kinu, Japan i Javu, a s druge strane preko Egipta u staru Grčku.

U Grčkoj u 5. st. prije Krista već Ksenofon u „Kalijasovoj gozbi“ spominje nekog Sirakužanina koji je zabavljao uzvanike svojim kazalištem lutaka. Grčki filozofi i mislioci Aristotel, Platon i Herodot spominju ih u svojim djelima. Iz stare Grčke lutke su prenijeli u Rim, a Rimljani su ih prenijeli po cijeloj Europi. Premda su antičke lutke rođene iz hramova, a srednjovjekovne u crkvama, i jedne i druge vrlo su brzo svoja vjerska obilježja zamijenile narodnim, postavši narodni junaci. Lutke su uvijek bile na strani naroda te su se smijehom i podsmjehivanjem borile za ugnjetavane i za pravdu. U iskopinama iz Grčke nađen je velik broj lutaka od gline animirane odozgo štapom. Kada pogledamo u antičku Grčku, vidimo da se ondje spominju lutke od pečene gline koje su pronađene u dječjim grobnicama. Koristile su se u obredima, a pokretale pomoću žica.

U Rimu se u početku pojavljuju lutke vjerskog karaktera i bile su veoma popularne. Njihov junak bio je Makus. S pojavom kršćanstva činilo se da će lutka nestati, ali počinje se pojavljivati u razdoblju srednjeg vijeka i to u crkvi. Lutke su u starom Rimu uživale veliku popularnost. U pronađenim sarkofazima iz starog Rima nađene su mnogobrojne lutke izrađene od gline velike umjetničke vrijednosti.

U Indiji u 11. stoljeću nailazimo na lutkarske predstave vjerskog karaktera gdje su Indijci posjedovali takozvane lutke automate koje su u sebi imale ugrađeni mehanizam koji ih je pokretao. Jedna od značajnih lutaka Indije je Sudiathara (čovjek koji vuče konce). Uz religijsko kazalište javilo se i narodno, gdje se pojavljuje glavni junak Vidušak. Taj junak bio je grbav, zubat, ćelav, smiješno odjeven i glup, ali lukav. U tom junaku javlja se praotac svih narodnih heroja lutkarskog kazališta, koji će u svakoj zemlji imati drugo ime: Petruška (Rusija), Paprica Jansci (Mađarska), Kašparek (Čehoslovačka), Pančo (Bugarska), Nacilache (Rumunjska), Karagoz (Turska), Polichinelle (Francuska), Pulcinella (Italija), Punch i Judy (Engleska), Hans Joggeli (Švicarska), a kod nas Petrica Kerempuh.

U Indoneziji se pojavio Vajang koji je jedna od najljepših manifestacija azijskih kultura. U Kini su lutke uvijek zauzimale značajno mjesto u kulturi naroda, a predstave su se održavale na carskim dvorovima i ulicama. Upotrebljavale su se lutke na koncima i ručne lutke. U Japan su lutke stigle iz Kine i razvila su se dva tipa lutaka: Ito Cukai i Nigen Cukai. To su bile vrlo velike i pokretljive lutke, a animiralo ih je više glumaca.

U Kini lutke su zauzimale vidno mjesto u društvenom životu i kineski narod uvijek je bio naklonjen lutkama. Lutkarske su se predstave igrale kao na carskom dvoru, na ulicama i trgovima. Najpoznatije je kazalište sjenki koje se svugdje u svijetu zvalo „kineske sjenke“. To su bile male siluete od kože ukrašene bojama. Pored kazališta sjenki postojale su i ručne lutke i marionete. Među ručnim lutkama ističe se Kvo, tipičan junak sličan indijskom Vidušaki.

U Maloj Aziji glavna scenska lutka bio je Karadjoz („crnooki“) koji je kasnije prešao i u Tursku. Karadjoz se izrađivao od kože obojene jarkom bojom i pripadao je vrsti plošnih lutaka. Taj glavni junak bio je prepreden, lažljiv, licemjeran, sebičan i brutalan. Izgledom je grbav, ogromna trbuha i ćelav, a svoju ćelavost prikriva kapom. Predstave su bile za muškarce, dok su za žene predstave davane po kućama.

Talijani su u vrijeme renesanse (15.–16. st.) iz crkve lutku vratili ponovo na trgove. Tada je rođen Pulcinella. Francuska je također imala svog Pulcinellu, a u 19. st. zamijenio ga je Guignol. U 16. st. po cijeloj Europi javljaju se školska kazališta, prvo na latinskom jeziku, vezana uz jezuitske samostane gdje se podizala i poticala retorika, glazba, recitacija i oblik crkvene drame. Te predstave bile su u religiozne svrhe, a bile su i završne svečanosti na kraju školske godine. Školske scene u 18. i 19. st. davale su pedagoške savjete poput voli bližnjeg, budi plemenit i sl. Cilj im nije bio umjetničko ostvarenje scene. Predstave su nudile dramske omladinske grupe, a njihovo pedagoško djelovanje bilo je usmjereno na djecu s ciljem učenja i pisanja, ali bez umjetničkog ukusa u usporedbi s pripremama za rad predstava za odrasle.

O predstavi *Noć pred Badnjakom* Gogolja, predstavljenoj na sceni „Malog teatra“, ogorčeno piše Bocjanovski u svojem članku Dječje kazalište: „Mene su do dna duše vrijeđali i odrasli koji dosad još ne mogu razumjeti da ako je odraslina potrebno pravo, lijepo kazalište, onda za dječju dušu mora biti tisuću puta bolje.“ (Ladika, 1970.). Do kraja 19. st. nemamo kazališta koja su bila isključivo namijenjena djeci, s predstavama namijenjenim posebno njima, s tekstom napisanim za djecu i profesionalnim glumcima. U Petrogradu su se 1891. u radničkom kazalištu počele davati stalne dječje predstave, a u New Yorku je 1903. osnovano „Odgojno dječje kazalište“. Možemo reći da se pravo dječje kazalište rodilo poslije oktobarske revolucije u SSSR-u. Tada je osnovan niz kazališta za djecu i mlade. U ostaloj Europi imamo male pojave scenskih ustanova za djecu, a vrlo je važan događaj osnivanja kazališne grupe „Ujak Sebastijan“ koju je 1933. u Parizu osnovao Leon Chancerel, dramski pisac za djecu. Također, 1927. godine književnice Assunta Mazzoni i Flavia Farina osnivaju firentinski „Teatar bajki“. Njihove uspješne predstave bile su Pinocchio i Mačak u čizmama. Nakon Drugog svjetskog rata u gotovo svim zemljama osnivaju se kazališta za djecu.

Hrvatska je bila isključena iz svjetskih zbivanja vezanih uz lutkarstvo. Njezin razvoj počeo je u 20. stoljeću kada se pojavljuju lutkarske predstave po učeničkim domovima i sličnim institucijama. Razvoj hrvatskog lutkarstva vezan je uz gradove koji i danas imaju profesionalno kazalište lutaka (Osijek, Zagreb, Rijeka, Zadar i Split). U prethodnim stoljećima postojale su glumačke trupe koje su obilazile gradove i mjesta te zarađivale za život. U početku razvoja profesionalnih kazališta lutkarske tehnike bile su veoma skučene i tradicionalne. Lutkarstvo se u Hrvatskoj javlja kao djelatnost u okviru organizacije „Hrvatski sokol“, gdje se kroz ovaj pokret djeluje sportski, prosvjetno i kulturološki. Taj pokret nastao je u Češkoj. Također, lutkarstvo se javlja nakon Prvog svjetskog rata u stvaranju prvog marionetskog kazališta nastalog u izvedbi lutkarskog igrokaza Petrica Kerempuh. Književnik dr. Velimir Deželić, skladatelj Božidar Širola, slikar i scenograf Ljubo Babić i pjesnik Dragutin Domjanović stvaraju taj autentičan igrokaz. Prve javne lutkarske predstave u Zagrebu na hrvatskome jeziku odvijaju se 1916. u vodstvu Velimira Deželića. U Osijeku je utemeljitelj dječjeg kazališta književnik Ivan Balog, a njegova je izvedba igrokaza „Zeko, zriko i janje“ u suradnji sa skladateljem Brankom Mihaljevićem. Splitski su lutkari u početku radili isključivo marionetske predstave.

4.2. Lutkarstvo danas

Suvremeno lutkarstvo Europe ima svoje mjesto u današnjem životu suvremenog čovječanstva. Važno je znati da lutkarstvo kao umjetnost u današnjoj Europi ima dva važna aspekta. Prvi aspekt nalazi se u njegovanju tradicionalnih običaja i građanskih narodnih formi autohtonog lutkarstva, a drugi aspekt ima ulogu traganja za novim izražajnim sredstvima i novim idejama te estetskim značenjem lutkarske umjetničke predstave. Danas je lutkarstvo kao umjetnost napokon zadobilo svoj estetski napredak. Lutkarstvo kao umjetnost postiglo je svoj cilj i razvoj te se može ravnopravno natjecati s ostalim oblicima scenskog i glazbenog stvaralaštva. Veoma je napredovalo, kako u cijelom svijetu, tako i u Hrvatskoj. Hrvatsko lutkarstvo ima bogatu riznicu scenskih lutkarskih predstava, a za djecu su najbogatije one koje prenose narodne priče i bajke te nose pouku. Projekt prikazan na 5. fotografiji spaja suvremenu glazbu i lutkarstvo, a dramski je predložak hrvatska narodna bajka *Žabica kraljica*. Priča govori o žabici koja se rodila bračnome paru koji do tada nije mogao imati djece te o kraljeviću koji se u nju zaljubio čuvši njezinu pjesmu.

Fotografija 5. Projekt nastao u režiji Renea Medveška uz izvornu glazbu Sare Glojnarčić i u suradnji s Muzičkim biennaleom Zagreb.

(Izvor: <http://sretna.story.hr/kultura/kazaliste/zabica-kraljica-spoj-suvremene-glazbe-lutkarstva/>, 29.1.2017.)

5. PRIMJENA LUTAKA U PREDŠKOLSKOM ODGOJU

Lutka pokreće dječji misaoni, zamišljeni i emotivni svijet te omogućuje djetetu da riječima izražava sve bogatiji i složeniji doživljaj svijeta. Za scensku lutku namijenjenu igrama predškolske djece važno je da sadrži mogućnost jednostavnog pokreta. Ne smije biti ni previše velika ni previše teška. Scenski prostor mora biti jednostavan s minimalnom stilizacijom. Igre sa scenskom lutkom po karakteru su govorne igre i dijete se služi simbolima kao sredstvo izražavanja misli i osjećaja. Dijete je prevrće, lupa njome i izražava se kratkim i nepravilnim rečenicama. Za razliku od mlađe skupine, dijete starije predškolske dobi zna čemu služi lutka i rukuje njome s manje motoričkih aktivnosti, a više govora. Lutka je namijenjena stvaralačkom scenskom izrazu.

5.1. Pedagoška vrijednost scenske lutke

Korištenje lutaka u odgoju predškolske djece od velike je važnosti kako za djecu, tako i za odgojitelje. Putem lutke odgojitelj se povezuje s djecom, razbija prepreke i gradi čvrst odnos pun povjerenja i slobode. Lutka sve trpi i razumije, dječje priče, strahove, borbe, smijeh i veselje, pa tako i nesigurnost u sebe i svijet koji dijete okružuje. Dijete se susreće s novim prostorom, okolinom, novim licima odgojitelja i vršnjaka s kojima će provoditi većinu vremena. Dijete pola svog dana provodi u predškolskoj ustanovi gdje se treba osjećati ugodno i dobrodošlo. Zbog toga, lutka je dobro sredstvo kojim mu možemo omogućiti lakšu adaptaciju. Odgojitelj treba prepoznati trenutak u kojem može upotrijebiti lutku te mora znati odabrati način na koji će lutku koristiti u radu s djetetom. Lutka pozitivno utječe na dijete, stimulacijom ga dovodi do uzbuđenosti, radosti i razdraganosti. Samim time ono se otvara za komunikaciju i djelovanje.

Primjena lutaka može imati različite svrhe i ciljeve. Može se koristiti kao poticaj i sredstvo putem kojeg učimo nove stvari i pojmove, u igri djece, zajedničkim igrokazima, kao terapeutsko sredstvo, u učenju govora, priča i pjesmica. Također, lutka veoma pomaže djetetu u socijalizaciji, pomaže mu u komunikaciji s vršnjacima i dijeljenju emocija i mišljenja. Lutka je za dijete netko tko je hrabar i tko može sve.

U njoj dijete vidi model i primjer te se lakše upusti u komunikaciju jer je ona njegov posrednik, netko tko će prenijeti ono što dijete samo ne može ili se ne usudi zbog prepreka koje treba savladati. Lutka utječe na samopouzdanje djeteta, pa tako dijete koje muca, uživljavajući se u ulogu lutke koju drži, oslobađa se prepreke i njegova lutka govori bez poteškoća u govoru jer se dijete u potpunosti identificiralo s ulogom lutke. Naime, lutka potiče razvoj pozitivne slike o sebi, što je vrlo važno za dijete koje je sramežljivo. Ono će lakše putem lutke izreći prijatelju svoje misli, osjećaje i ideje. Kada dijete animira lutku, ono je usmjereno na nju, lutka ima glavnu ulogu i sve pogreške pripisane su lutci. Tako dijete može vidjeti jesu li njegove ideje prihvaćene u sredini u kojoj se nalazi. Ako dođe do konflikta među djecom, odgojitelj lutku može iskoristiti kao posrednika u pomirenju i rješavanju sukoba. Samim time lutka je sredstvo putem kojeg dolazi pozitivna atmosfera i ugodno okruženje za rad; lutka donosi veselje, želi djeci dobrodošlicu i potiče ih na vlastito djelovanje. Također, lutka je sredstvo putem kojeg dijete učimo i upoznajemo s novim situacijama. Na taj način olakšavamo djetetu susret s novim ili stresnim situacijama kao što je odlazak liječniku, smrtni slučaj u obitelji, rastava roditelja, bolest, nova razdoblja poput polaska u školu, upoznavanje s nepoznatima i slično. Tako će dijete lakše prihvatiti situacije u kojima će se naći tješeci samoga sebe u ulozi liječnika ili zubara.

Scenska lutka potiče na kreativnost, da dijete smišlja nove riječi, nove situacije, izmišljene priče i likove te razvija svoje stvaralaštvo. Prema tome, predškolska ustanova mora omogućiti djetetu dostupnost scenskih lutaka za igru. Takva lutka mora sadržavati mogućnost jednostavnih pokreta, da nije preteška ni prevelika, te da ima određeni karakter. Lutka koja ima te kvalitete potiče dijete na simboličku igru.

Vrlo je važno da djeca sama izrađuju lutke jer tada će razviti ljubav i poseban odnos prema lutki zato što su je sama izradila te će tako prenijeti i svoje emocije. Od prirodnih oblika za izradu scenske lutke mogu se upotrijebiti tikve, osušeni plodovi, metle, četke, kuhače, rukavice, marame i sl. To su predmeti s kojima se djeca susreću gotovo svakodnevno. (Pokrivka, 1980.). Posebnu vrijednost scenske lutke možemo vidjeti u simboličkoj igri, gdje dijete svoje iskustvo prenosi na zamišljeni plan. Na taj način dijete svoje iskustvo može nadograđivati, obogaćivati i mijenjati kako ono želi. Igrom dijete mijenja realnost po svojoj volji, igra se, uljepšava i dodaje koliko želi. To je oblik djetetovog prikazivanja stvarnosti kako je ono vidi.

Dijete je, kao i svi mi, društveno biće koje treba prihvatiti svijet oko sebe, a igra mu pomaže u tome. Predškolsko dijete još nema dovoljno razvijen govor pa se više služi pokretom i mimikom, gdje koristi cijelo tijelo kako bi izrazilo ono što želi ili misli. Zato je scenska lutka dragocjen i vrijedan element u učenju govora, usvajanju novih riječi i izraza putem govora. Starije dijete predškolske dobi nema toliku motoričku aktivnost poput mlađe djece predškolske dobi, te će se ono koristiti više govorom u igri, upotrebljavati složenije gramatičke strukture u igri, a pokrete će osmišljavati na temelju logike. Prema tome, vrijednost scenske lutke u igri vidimo po njezinim rezultatima. Starija dobna skupina predškolske djece obogaćuje svoj govor, smišlja i prepoznaje pokrete animacije, dok mlađa skupina predškolske djece uči složenije gramatičke strukture i uči animaciju lutke u različitim situacijama. Dijete se putem scenske igre uči kontrolirati emocije; preuzima određenu emociju, a da ona nema toliki intenzitet kao u stvarnosti. Igra djetetu pruža rasterećenje od stresnih situacija, a odgajatelju pruža uvid u situacije i probleme koji su stresni za dijete.

5.2. Igra odgojitelja sa scenskom lutkom u dječjem vrtiću

Lutkarske igre koje izvodi odgojitelj vezane su uz sva odgojno-obrazovna područja, a najčešće se planiraju i provode na materinjem jeziku. Osnovne forme igara koje odgojitelj izvodi sa scenskom lutkom lutkarska su improvizacija, lutkarski igrokaz, lutkarska dramatizacija i adaptacija umjetničkih tekstova. Igre odgojitelja sa scenskom lutkom, iako su jednostavne i razlikuju se od kazališnih predstava, imaju veliku i dragocjenu ulogu u odgoju djece u dječjem vrtiću. Svaka lutkarska igra u sebi objedinjuje različite umjetnosti (likovnu umjetnost, glumu, književnost i glazbu). Prema tome, ona je izvor vrijednih estetskih doživljaja, te kroz dramsku radnju, akciju i uz pomoć lutaka djecu djeluje snažno i uvjerljivo. Lutkarske igre odgojitelja često sadrže moralne vrijednosti koje utječu na razvoj pozitivnih ličnosti djeteta: pravednost, istinoljubivost, dobrotu, prijateljstvo, hrabrost itd. Igre odgojitelja sa scenskom lutkom mogu utjecati i na širenje znanja iz područja prirode i društvenih znanosti. Osim toga, igre mogu pomoći pri usvajanju početnih matematičkih pojmova i učenju govorne kulture.

Odgojitelj se u svojoj igri može služiti različitim tipovima scenskih lutaka, ovisno o tome koliko ovladava animacijom određene vrste lutke. Odgojitelj često može izvoditi igre samo rukama navlačeći na ruku čarape, rukavice, stavljajući drvenu kuglu na prst i slično. Držanje lutke u osnovnom položaju je uspravno. Ona se ne naginje ni na jednu stranu. Ruka je podignuta vertikalno uvis, elastična je i nije ukočena. U tom položaju lakat je negdje u ravnini očiju. Visina lutke uvijek je ista, lutka ne smije tonuti. Odgojitelj koji u svojoj komunikaciji s djetetom upotrebljava lutku bolje može razumjeti dijete i znati što ono želi jer će se dijete lakše potužiti lutki nego odraslome. Lutkarska improvizacija odgojitelja mora imati pedagošku vrijednost, jer u rukama odgojitelja najprivlačnija lutka može postati neprivlačna ako improvizacija nije kvalitetna. Isto tako, obična kugla nataknuta na prst može postati simbol koji misli, osjeća i nosi poruku. Da bi lutkarska improvizacija imala pedagošku vrijednost, mora sadržavati originalnost bez ponavljanja i odgojiteljevu zaigranost, podsjećati na dječju igru, govorno se treba oblikovati čisto i jasno te zaplet ne smije imati grub sukob lutaka. Osnovne su forme lutkarske improvizacije dijalog, monolog, ples i pantomima. Kod izbora teksta potrebnog za lutkarsku improvizaciju odgojitelj treba obratiti pažnju i na vrstu lutke kojom se izvodi improvizacija. Lutkarski tekst namijenjen djeci mora biti didaktički nenametljiv, psihološki uvjerljiv, razbijati okvire standardnih tema, otvarati nove i maštovite svjetove te biti ritmički raznolik. Efekti iznenađenja također su važni nositelji radnje u dramaturgiji lutkarskih igara. Svojom igrom odgojitelj prikazuje djeci mogućnosti svake pojedine lutke, nenametljivo upozorava djecu na intonacijske i druge promjene u glasovnoj karakterizaciji likova te izaziva vedro i veselo raspoloženje i želju za igrom. U mlađoj skupini odgojitelj je često suigrač.

6. ODGOJITELJ I LUTKA

6.1. Lutka i suvremene uloge odgojitelja

Namjera odgojne djelatnosti nije „uvesti dijete u svijet odraslih“. Djeca su već dio socijalnog okruženja u kojem svatko razvija individualne sposobnosti. Razvojno primjeren program proizlazi iz djetetovih specifičnih potreba i interesa, iz različitih stilova učenja. Zato je temeljna težnja odgojnog djelovanja stvarati poticajnu okolinu i pedagoške postupke koji će poticati inicijativu i autonomiju. Uloga je odgojitelja biti partner djeci u procesu učenja, poticati dijete na razmišljanje i rješavanje problema, brinuti se za djecu i osigurati im osjećaj pripadnosti te ih poticati na razgovor kojim rješavaju svoje konflikte. Uporaba lutke u odgojno-obrazovnom radu ovisi o odgojiteljevom mišljenju o njoj. Mnogi odgojitelji smatraju da je lutka „dječja stvar“ i da je ne treba posebno nuditi djetetu. No odgojitelj koji je svakodnevno koristi u radu vidi mnoge njezine prednosti u komunikaciji s djecom i u poticanju njihove igre.

Odgojitelj kao „**mirotvorac**“ intervenira samo u slučaju sukoba. On uz pomoć lutke predlaže alternativne aktivnosti ili igračke pomažući djeci da samostalno riješe sukobe koji nastaju u igri. Lutka će uspješnije objasniti uzrok prepirke ili nesporazuma nego izravno verbalno upozorenje odgojitelja. Prigodom dogovaranja pravila ponašanja, reguliranje ponašanja govori lutka, a ne odgojitelj. Upotreba lutke odgojitelju će olakšati uvid u djetetove probleme i omogućiti mu da spozna važnost svoje uloge u oblikovanju djetetova ponašanja. Pomoću lutke odgojitelj stvara atmosferu suradnje, spontanosti i razumijevanja među djecom. Na taj način ostvaruje veću mogućnost približavanja djeci, šalje poruke putem lutke i stječe njihovo povjerenje.

Odgojitelj kao „**vratar**“ podupire naknadan ulazak djeteta u igru koja je već u tijeku. Animirane igračke i svakodnevni predmeti kao jednostavne lutke mogu igrati „ulogu“ koja će paziti da novi igrači ne razbiju već uspostavljene interakcije u igri. Dijete će prihvatiti taj način igranja i lakše savladati neizvjesnost ulaska u igru.

Odgojitelj u ulozi „**usporodnog igrača**“ ne igra se zajedno s djecom već usporedno s njihovom igrom organizira vlastitu igru sa sličnim sredstvima i materijalima. Odgojiteljeva igra započinje oponašanjem dječje igre, a potom postupno mijenja određene epizode igre. Djeca na taj način mogu mnogo toga naučiti: kako držati lutku, kako je animirati i kako joj posuditi glas.

Odgojitelj u ulozi „**promatrača**“ zahtijeva praćenje i verbalno komentiranje sadržaja igre. Iako nije u igri, odgojitelj može posredno upravljati igrom. Kroz lutkina usta verbalno opisuje epizode, nudi alternative i komentira događaje. Igra se na taj način može produljiti i dobiti novi sadržaj.

Odgojitelj kao „**sudionik igre**“ u nju ulazi spontano. Ta intervencija zahtijeva suptilnu procjenu situacije igre. Ako postoje znakovi koji zahtijevaju uključivanje odgojitelja, onda će s lutkom u ruci moći preuzeti jednu od uloga i na taj način ublažiti izravan ulazak u igru.

6.2. Odgojitelj s lutkom – model socijalnog učenja i ponašanja djeteta

Osim roditelja, odgojitelji i učitelji najvažniji su modeli učenja ponašanja u životu djece. Mnoga djeca oponašaju svoje roditelje ili odgojitelje u igri s prijateljem ili lutkom. Oponašanjem djeca mogu naučiti odnos odgojitelja prema vršnjacima u skupini, upotrebu određenih aktivnosti i materijala za igru. Tako će djeca, na primjer, voljeti određenu lutku ili pjesmu jer su to vidjela kod svoje odgojiteljice. S lutkom će razgovarati kao i odgojitelj, a pjesmu će pjevati jednako kao odgojitelj. Ako je odgojitelj pokušao držati disciplinu tako da više na djecu, i djeca će u igri početi vikati na drugu djecu.

Kada se djeca igraju svojom lutkom onako kako se prema njima odnose majka ili odgojitelj, ona sama postaju mama, odgojitelj, poistovjećuju se s njima. Djeca u vrtiću radije oponašaju model za koji misle da je po nečemu kompetentniji od onoga za koji misle da je nekompetentan. Ona će oponašati lik iz priče, bajke, kazališne predstave, lutkarske predstave, filma ili prijatelja iz svoje skupine ako misle da je on dobar.

7. KREATIVNE LUTKARSKE IGRE

Lutkarske igre sa scenskim lutkama u dječjem vrtiću najčešće su spontane, slobodne i stvaralačke igre. Također mogu biti i didaktičke. Stvaralačke igre slobodne su igre kada se djeca samoinicijativno opredjeljuju za igru i samostalno, bez utjecaja odgojitelja, razvijaju svoje zamisli i ideje te iste provode u djelo. Igre dramatizacije umjetničkih tekstova provode se nakon usvojenog teksta neke od priča koja je pogodna za dramatizaciju, nakon naučene pjesme napamet koja sadrži dovoljno elemenata za dramatizaciju i nakon usvajanja kraćeg lutkarskog igrokaza. Odgojitelj u stvaralačkim igrama stvara uvjete kako bi se djeca mogla igrati. Kako bi lutkarska igra imala kvalitetu, odgojitelj mora biti vođen svojom kreativnošću.

7.1. Dramske igre

Dramske igre prva su etapa stvaralaštva i proizlaze iz svakodnevne dječje igre. Organiziraju se igre u kojima dijete preuzima ulogu u različitim situacijama, licima, pojavama ili stvarima te pomoću pokreta, riječi, kretnji i zvuka prenosi svoju ulogu. Svrha dramskih igara izražavanje je riječima što dovodi do razvijanja govora i usvajanja gramatičkih struktura. Dramska igra potiče oslobađanje djeteta, njegovo uživljavanje u igru te davanje sebe i svojih emocija, misli i osjećaja, što odgojitelju pomaže upoznati dijete. Igre dramatizacije umjetničkih tekstova sa scenskom lutkom organiziraju se nakon usvojene priče koja je pogodna za dramatizaciju, nakon naučene pjesme koja sadrži dovoljno elemenata te nakon usvajanja kraćeg lutkarskog igrokaza.

Vrste dramskih igara prema sredstvu izražavanja u kojima je sredstvo **riječ**: igre oslobađanja i upoznavanja djeteta, opažanja i koncentracije, razvijanja asocijacija, igre pamćenja, igre za obogaćivanje rječnika i igre za stvaranje teksta.

Vrste dramskih igara u kojima je sredstvo izražavanja **pokret**: igre identifikacije i transformacije, igre snalaženja i kretanja u scenskom prostoru, igre pantomime.

Vrste dramskih igara kojima su sredstvo izražavanja **zvuk i glas**: igre za prepoznavanje i izvođenje zvukova te ozvučena priča.

7.2. Lutkarski igrokaz

Izbor dramskog teksta za izvedbu lutkarskog igrokaza veoma je siromašan. Za djecu predškolskog uzrasta ima dobrih dramskih djela, ali ona su pisana i izvediva samo u profesionalnim lutkarskim kazalištima. Stariji igrokazi pisani za dječji vrtić bili su namijenjeni isključivo u odgojne svrhe pa se odgojiteljima preporučuje preraditi igrokaz, osuvremeniti ga i pokazati njegovu zanimljivu dramsku radnju. Lutkarski igrokaz koji se izvodi u dječjem vrtiću ne smije zahtijevati teža tehnička rješenja, radnja mora imati čist i jednostavan oblik i treba izbjegavati prekomjerne sukobe među lutkama. Ako je igrokaz opterećen tekstom, animator mora sam rješavati mnoge animacijske zadatke što mu samom nije moguće izvesti. Zbog nedostatka dobrih lutkarskih tekstova odgojitelju se preporučuje samostalno smišljanje i izvođenje igrokaza, dramatizacija te samostalno prikazivanje umjetničkih tekstova putem igrokaza. Taj posao prilično je složen i zahtijeva zalaživi pristup, i bilo bi dobro da ga rade odgojitelji koji se razumiju u estetiku kazališta lutaka, a uz to imaju i literarni talent. Obilje dijaloga u nekoj priči ne mora značiti da je ta priča dobra za lutkarsku dramatizaciju. Pogodni su kraći tekstovi s manje lica koji imaju dinamičan i živ dijalog. Odgojitelj prvo stvara plan, organizaciju i liniju radnje prema kojoj usklađuje redoslijed događanja. Stvara sliku lutkarske igre s vlastitom idejom i porukom. U izvedbi igrokaza preporučuje se prepričavanje teže izvedivih dijelova priče. Izbor teksta može se obaviti prema tipu lutke koja će ga izvoditi.

Primjer prikladnog teksta za lutkarski igrokaz tekst je Grigora Viteza – Zijevalica u knjizi Vlaste Pokrivke (1980:51) :

„Lutka: cvijet zijevalica (lutka na štapu)

Sve oko mene živi i diše,

Cvjeta, miriše,

I zdesna i slijeva,

A meni se tako zijeva, tako zijeva!

I ta ševa!

Ona tako lijepo pjeva, pjeva, pjeva...

Da meni treba tako pjevati

Da mogu slatko zijevati.

Aaaahh!“

8. DIJETE I LUTKA

„Dijete živi tako da se igra i živi igrajući se. Igra je potrebna za njegovo odrastanje, potvrđivanje, komunikaciju, otkrivanje svijeta i događanja u njemu te oko njega. Igrajući se, dijete otkriva da igra sama po sebi zapravo nema neko posebno značenje, nego da ima svoje postojanje, svoje vlastito kretanje i svojevrsne, gotovo nedostižne, zakonitosti. Upravo ta bit igre sama po sebi potiče djetetovu zainteresiranost za nju. Igra je bit sama po sebi – 'igra se igra'. Igra uz to znači i djetetovo postojanje.“ (Nola 1980:83).

8.1. Dijete u izvedbi sa scenskom lutkom

Lutka je djetetov najbolji prijatelj. Igrajući se sa scenskom lutkom, dijete neprestano aktivira svoj potencijal te time razvija i obogaćuje svoju maštu. Snažan poticaj ličnosti koji lutka daje omogućuje djetetu da doživi vlastito stvaralaštvo i otkrije kako se vlastitim djelovanjem može stvoriti nešto novo. U igri s lutkom dijete razvija sposobnost upravljanja mislima, emocijama i pokretom. Na taj način ono postiže sklad svoje cijele ličnosti. Kad se dijete identificira sa scenskom lutkom i govori u njezino ime, govor mu postaje spontano prirodan i izražajan. Dijete je potaknuto da mijenja svoj glas prema karakteru i raspoloženju likova iz lutkarske priče. Stvarajući uz lutke, dijete sve više raste i napreduje te postaje spremnije uvidjeti osobno iskustvo i znanje, razvija smisao za rad u grupi, suradnju, odgovornost i disciplinu. Budući da lutkarstvo u sebi sadrži više vrsta umjetnosti, djeca u vrtiću kao oblik slobodnih aktivnosti mogu izrađivati lutke, stvarati priču, odabrati glazbu i likovno se izraziti. Baveći se tim aktivnostima, djeca dobivaju poticaje na vlastito izražavanje i umjetničko djelovanje. Odgojitelj može sugerirati temu ili emotivno pripremiti djecu, ali se ne smije izravno upuštati u formiranje sadržaja igre. Lutka povezuje gotovo sva područja vezana uz djetetov razvoj – razumijevanje, pokret, govor, suživot s okolinom. Djetetova igra s lutkom njegov je način priopćavanja vlastitog mišljenja okolini. Dijete je potrebno naučiti kako se rukuje scenskom lutkom, upoznati ga s tipovima scenskih lutaka i njihovim načinom korištenja u scenskoj izvedbi. Dijete počinje svoj odnos s lutkom igrajući se na svoj način, istražujući što sve lutka može, a kasnije upoznaje njezinu scensku funkciju i igru kroz scensku izvedbu u igrokazima. Dijete treba naučiti i shvatiti pouku priče, uživati u njezinoj izvedbi i samo

je savladati što lakše. Odgojitelj mora poznavati sposobnosti i afinitete djeteta da bi ga mogao i usmjeriti u tom smjeru. Na taj način odgojitelj će moći pravilno podijeliti uloge. Djeca analizom likova zaključuju kakvi su likovi iz priče, koje su vrijednosti u životu i što je za njih najvažnije i poučno. Scenska lutka u dječjem vrtiću može imati kvalitete određenog stimulatora kako bi pronašla punu primjenu u odgojno-obrazovnom radu. Primjerice, lutka koja treba potaknuti izmišljanje veselih sadržaja u svojoj likovnoj realizaciji treba sadržavati vesele elemente. Osim specifičnih lutaka od tekstila, funkciju lutke može obavljati i neki prirodni oblik ili gotov predmet. U rukama djeteta predmeti dobivaju novu funkciju. Dijete daje život predmetima, ono smišlja i daje uloge na način koji je ono osmislilo i zamislilo tijekom igre. U igri dijete se opušta, ono se igra s lakoćom jer igra je dio njega, ona je njegova osnovna potreba i poticaj na život. Opuštajući se, dijete može iskoristiti sav potencijal i uključiti maštu. Djeca, zbog različitih sredina iz kojih dolaze, mogu različito reagirati na podražaje lutke. Ako dijete dolazi iz sredine gdje ne može izraziti sebe, svoje mišljenje i emocije, ono teže ulazi u igru i teže se otvara za svijet mašte. Zbog toga odgojitelj treba pronaći način na koji može potaknuti dijete na igru, izazvati opuštenost kod njega i pustiti ga da samo uči kroz igru izraziti sebe i svoje osjećaje. Razvojem djetetove mašte razvijat će se i nastup lutke, lutka će u početku biti nespretna, šutljiva i nesigurna, ali kasnije će postati živa, vesela i sigurna. Lutka pretvorena u ulogu živog bića pogodna je da dijete na nju prenese svoju emotivnu uznemirenost, da s lutkom raspravlja o svojim problemima i nesvjesno ih analizira. U igri predškolske djece s lutkom često nailazimo na poremećen ritam govora što se odražava u brzopletom, otegnutom ili presporom govoru. Ta pojava u govoru često je uvjetovana dobi djece. Igre sa scenskim lutkama djeluju pozitivno jer se djeca zbog druge djece koja prate igru trude govoriti što čišće i jasnije. Djeca koja su manje govorno aktivna igrom dobivaju snažne govorne impulse. Igrajući se, dijete kroz scensku lutku otkriva svoju ličnost i izražava svoj intimni doživljaj svijeta. Kod male djece spontanost je veoma prirodna. Spontanost je osnova na kojoj ćemo razvijati kreativne sposobnosti djeteta. Svoj rad počinjemo igrama jer u njima se dijete osjeća opušteno i radost igre vuče ga u akciju i dovodi da spontano reagira. U igrama će lakše proći nelagodni osjećaj susreta s novom okolinom i brže će se priviknuti na novo okruženje i osjetiti ga svojim i bliskim. Primjerice, dijete koje je u procesu adaptacije u vrtiću i teže se odvaja od majke dolazi u vrtić s lutkom koju je ponijelo iz roditeljskog doma. Tada odgojiteljica uzima veselu scensku lutku i preko nje se obraća djetetu. Promatranjem dječje igre lutkom

odgojitelj otkriva kako se dijete ponaša prema određenom liku lutke, s kim se dijete identificira, kakve probleme ima u društvenim odnosima, čega se boji, što ga veseli, kakva je njegova mašta i koliko su razvijene njegove govorne sposobnosti i komunikacija, tjelesno-pokretne i glazbene sposobnosti. Djetetova igra dragocjen je izvor informacija o djetetu i velika pomoć pri odgojnom radu s djetetom i komunikaciji s roditeljima. Svako dijete na individualan način očituje svoje potrebe, zato se od odgojitelja zahtijeva da bude spreman pravilno osigurati primjerenu okolinu za njihovo zadovoljavanje. Dijete ima potrebu za pripadnošću u okolini i vlastitim djelovanjem u njoj. Potrebu za moći dijete zadovoljava kad doživi da je nekome važno ono što misli, što se s njim događa. Razgovarajući s lutkom ono kroz monolog pripovijeda sve što ga muči te s njom može biti najbolje i najsnažnije dijete.

8.2. Lutka kao terapeutsko sredstvo

„U lutkama spavaju mnoge priče, samo ih treba probuditi – u jednoj je seansi zaključila jedna od mojih malih pacijentica.“ (Bastašić, 1990: 5).

Igra potiče oslobađanje djeteta, a lutka je sredstvo putem kojeg se dijete oslobađa u govoru i spontanom ponašanju. Važno je znati da se u igri lutkama lakše prepoznaju konfliktne situacije nego u igri igračkama. Zato će odgojitelj, primjerice, igrati igru lutkama koje simboliziraju obitelj jer baš ta igra omogućuje igranje neposrednih obiteljskih situacija. Plašljiva djeca vole igru s bićima koja dolaze iz mraka, iz njihove vlastite mašte i njihovog nesvjesnog. U mozaiku lutaka uvijek je potrebno imati lutke za ostvarivanje bajki i priča. Bajke pomažu djetetu da odraste i socijalizira se, dijeli život s drugima. One imaju funkciju pokazati djetetu dobro i loše. Na taj način prikazujemo djetetu pozitivne završetke priče, stvarnost kakva bi trebala biti i pomažemo mu vidjeti kako svaki problem može biti riješen. Dijete gledajući priču u realizaciji putem lutkarskog igrokaza identificira sebe u ulozi određenog lika. Primjerice, ako dijete ima starijeg brata koji ga gnjavi, ono prepoznaje njegov karakter u lutci negativnog lika priče. Putem priče djetetu nudimo rješenje i vodimo ga do zaključka, da samo pronađe rješenje za vlastitu situaciju. Zbog toga su lutke dobro terapeutsko sredstvo. Obilje simboličkih i realnih lutaka omogućuje igre koje povezuju nesvjesno, svjesno i podsvjesno. U igri lutaka konflikt se otkriva u svojoj punoj snazi te tako gubi snagu i naboj zbog čega dijete, oslobađajući se, može

krenuti u zreliju razinu. Odgojitelj treba biti sretan kada uvidi da je dijete pronašlo utjehu i razumijevanje u terapijskom radu s lutkama. Kod djece koja prolaze situacije poput razvoda roditelja pojavljuje se emotivna glad i potrebna im je lutka koju bi često htjeli ponijeti i kući. Igra lutkama ukazuje na snagu dječjeg ega i njegove potrebe. U svojoj knjizi „Lutka ima i srce i pamet“ , autor Zlatko Bastašić navodi iskustva vlastitih istraživanja terapije djece uz pomoć lutaka. Opisana je primjena lutke u prevenciji, dijagnostici, terapiji dječjih emocionalnih poremećaja i grupnom radu s djecom. Uzroci dječjih poremećaja analizirani su u svjetlu obiteljskih odnosa. Lutka može pomoći u prevladavanju nekih, za dijete teških trenutaka poput razvoda, odlaska u bolnicu, gubitka važne i drage osobe i slično.

Lutke koje Zlatko Bastašić (1990.) koristi u terapiji s djecom:

- muške i ženske lutke različitih veličina, odnosno dobi
- lutke koje simboliziraju loše objekte: vještice, smrt, duh, Drakula...
- lutke za simbolizaciju priča i bajki: kraljica, kralj, princ, princeza s dvama licima (usnulo i budno), zmaj, gusar, div, čarobnjak, Sunce...
- osobe u uniformi: vojnici, kauboji, doktor, policajac...
- lutke životinje: vuk, lav, krokodil, mačka, psić, miševi, krava, konj, svinja
- lutke s naznačenim spolnim osobinama (žena, muškarac, dječak i djevojčica, trudnica koja može poroditi bebu)
- lutka-animator. Radi se o nešto većoj lutki koja može micati ustima, a jedna je ruka autorova (animatorova). Ta lutka Bimbo, nazvana od djevojčice s terapije, nalazi se između autora i ostalih lutaka. Prisutna je višestruka komunikacija: autor Bastašić – Bimbo, Bimbo – lutka, lutka – dijete
- lutka koja služi za kanaliziranje agresije (Ćoso).

Zanimljiva je igra uloga poput doktora, medicinske sestre, kauboja, policajca i vojnika. Kauboji su često u igrama dječaka, a policajci se pojavljuju kada je u pitanju savjest. Igra životinja otvara mnoge dječje tajne. Djetetu treba omogućiti razne oblike izražavanja. Određeni broj djece ponekad nije u stanju igrati se lutkama. Pripremno razdoblje za rad s lutkama u terapiji može potrajati duže, a ovisi i o susretu djeteta s terapijskom osobom. U terapijskoj igri lutkama odrasla osoba mora voditi računa o djetetovoj zrelosti i individualnosti. Emocionalni poremećaji mogu usporiti kognitivni

razvoj djeteta. Dijete može intelektualno zaostajati zbog neriješene obiteljske situacije i obiteljskih konflikata. U obitelji se zbivaju krize i konflikti, a dijete je dio svega. Zbog takvih situacija u obitelji dijete reagira burno u terapijskoj igri lutkama. Često događaje u obitelji prenosi u simboličkoj igri i svoje strahove pokazuje u liku lutke. Kada se dijete susretne s bolešću, javlja se i strah, ako odrasli nisu ublažili i umirili uznemirenost. Djetetov doživljaj svijeta često je mješavina iracionalnog i realnog te se ono na taj način upušta u umjetničko djelovanje kroz crteže ili igru lutaka. Zadatak odgojitelja vrlo je važan za dijete. Potrebno je prepoznati razlog zbog kojeg dijete ima određeni model ponašanja. Osuđivanjem i negodovanjem možemo potaknuti zatvaranje djeteta u sebe ili poticanje još jačeg izljeva negativne agresije. Lutka je izvrstan poticaj za dijete, pomaže mu u donošenju odluka, suočavanju sa strahovima, zabrinutošću i problemima. Djeca se često nađu u situaciji kada se razbole i moraju ići doktoru, neka odlaze i na operaciju. Ispravno prikazivanje onoga što ih čeka pomaže im da stvaraju bolju sliku situacije u kojoj se nalaze. Veoma je važno pokazati djetetu da problem može imati dobro rješenje. Najviše strahova kod djece javlja se noću jer djeca su prepuštena sama sebi, vlastitim porukama mašte. Također, realni događaji tijekom dana u djetetu mogu pobuditi strahove. Kada djeca imaju strah od smrti, u igri često preuzimaju ulogu primjerice čarobnjaka koji postaje gospodar smrti i života. Simboličke lutke omogućuju djetetu da svoj problem u početku izrazi manje bolno te se postupno suočava s gubitkom. Da bi dijete moglo voljeti, mora biti voljeno. Ono ima neobično razvijene mehanizme za ljubav, osjeća je li prihvaćeno i prepoznaje prikriveno odbacivanje. Kroz djetetov razgovor s lutkom i njegovu individualnu izvedbu događaja s lutkama možemo vidjeti situacije, strahove i korijen djetetovog problema s kojim se bori.

Jedan od primjera terapije lutkama u radu Zlatka Bastašića: „Za vrijeme razgovora s majkom, Helena crta ženu s praznim trbuhom. To je jedino ostalo od igre koja je tako dramatično dominirala u prethodnom razdoblju. Porođaj više nije bio ni njena ni majčina preokupacija. Toga dana ovako se igrala: uzima jednog čovjeka, od mene traži da uzimam kauboja koji ubija tog čovjeka. Nakon toga traži od mene da ga lutak-doktor liječi. Mijenja igru – uzima kauboja i puca u sebe, zatim se udara malim pištoljem do bola. Prekidam igru. Liježe na kauč i traži od mene da ju liječim (...) Informacije koje sam dobio od majke objasnile su Heleninu igru. Za vrijeme majčine trudnoće eskalirao je bračni konflikt do te mjere da je mati pokrenula brakorazvodnu

parnicu. Sada se objasnilo zašto je djevojčica odstranila iz igre golog oca pošto je obavio svoju biološku ulogu (...) Igrajući vlastitu želju da uništi bebu u trbuhu, Helena igra i majčinu ambivalenciju. Nakon porođaja majka je depresivna, suicidalna, osjeća se nedoraslom novonastaloj situaciji. Sada djevojčica igra igru u kojoj se ogleda majčina agresija prema mužu – kauboj koji puca na muškarca. (...) Jedini način da se prekine zajednička simbiotska patologija jest da se i majka podvrgne terapiji. Igra lutkama pokazala se kod Helene kao najadekvatnija metoda. Dijagnostički je značajno da u prvoj seansi izabire toplog psića, što govori o njenoj sposobnosti za ljubav. Igra je usmjerila terapijski napor u pravcu obiteljske terapije. Tretman djeteta s težim emocionalnim poremećajima stručnjacima (terapeutima, odgajateljima) postavlja specifične zahtjeve. Nužan je timski rad uz uvažavanje obiteljske dinamike.“ (Bastašić,1990: 116).

9. EMOCIONALNA POVEZANOST DJETETA SA SCENSKOM LUTKOM

Igre sa scenskim lutkama odišu djetetovom emocionalnošću. Emocije mogu biti neposredan izvor motivacije za igre. Dijete pomoću lutke u igri izdvaja oblike stvarnosti koji za njega imaju veće emotivno značenje. Dijete je povezano s lutkom, ono se identificira s njom i putem emocionalne veze prenosi joj svoje osjećaje i doživlja je. Ta veza veoma je čvrsta, dijete se osjeća sigurnim i opuštenim uz lutku jer ga ona može razumjeti i njegov je najbolji prijatelj. Igra s lutkom djetetu pruža emocionalno rasterećenje, a odraslima uvid u emocionalno stanje djeteta. Uz lutku dijete stvara nove riječi, pjeva i pleše. Ona je poticaj djetetove kreativnosti. Kada se dijete upoznaje s lutkom, ono istražuje i ispituje. Pritom pokazuje svoje emocije, je li mu se svidjela ili nije. Lutka često odgovara karakteru djeteta, dijete bira lutku sličnu sebi. Iz svog praktičnog rada vidjela sam da dijete izrađuje lutku prema idejama i modelima kakvim ono želi biti. Djevojčice su izrađivale lutke princeze s dugom kosom po uzoru na likove iz animiranih filmova koje prate, ili iz svojih omiljenih priča. Svaka lutka imala je dašak djetetove osobnosti, ličila je svom malom lutkaru. Najljepši prizor za vidjeti taj je odnos djeteta i lutke. Dijete unosi sve svoje napore, emocije i želje u lutku. Pri samoj izradi lutke djetetove želje postaju izvedive. Sreća i zadovoljstvo u tome je kada dijete vidi da zamisao i ideja stvoreni u njegovoj glavi mogu biti stvoreni i u izradi. Svako dijete želi uspjeti, u njemu čuči izvanrednost koju odgojitelj na pravi način treba znati stimulirati i potaknuti da se razvije. Dijete želi da njegova lutka bude najbolja, da ima točno one osobnosti koje je ono osmislilo. U svojoj improvizaciji ono se privikava da otvoreno i iskreno govori o čitavom kompleksu svoje improvizacije, analizirajući samo tako svoje poticaje i doživlja je. Bilo da je riječ o njihovim vježbama ili pričama i bajkama, djeca analiziraju određene postupke, situacije i pojedine likove te njihove postupke i karaktere. Analizirajući neki lik dijete na taj način bolje shvaća njegove postupke, postupke prema društvu, te tako ulazi u razmatranje socijalnih odnosa. Tako dijete analizom lika koji interpretira njegov partner, prijatelj ili ono samo, bolje počinje shvaćati ljude oko sebe i sebe samoga. Lutka djetetu predstavlja neku vrstu utočišta gdje se ono može skloniti, pa tako sramežljivo dijete počne govoriti. Ona pomaže djetetu da se osjeća uspješno zbog svojih zamisli i postupaka pa stječe osjećaj važnosti. Vidimo da je emocionalna povezanost između djeteta i lutke vrlo snažna.

10. PRAKTIČNI DIO RADA

10.1. Uvod u aktivnost iz lutkarstva i scenske kulture

Aktivnost izrade scenske lutke provodila sam u dječjem vrtiću „Kaštanjer“ u mješovitoj skupini „Bubamare“. U skupini prevladavaju djeca u dobi 6 – 7 godina, a broj je djece u skupni 28. Aktivnost sam provodila u dogovoru s odgojiteljicom Rozanom Celega i roditeljima. Dogovorili smo datum naše aktivnosti i potreban materijal za izradu scenskih lutaka. Djeca su bila oduševljena aktivnošću, a roditelji su ih podržali i sudjelovali u aktivnosti u velikom broju. Zajedno smo imali kvalitetno vrijeme i dobar rad. Ishod aktivnosti bio je zadovoljavajuć za sve. Roditelji su bili veoma ponosni na djecu i sudjelovali su i više nego što je to bilo potrebno, iako sam objasnila kako je izrada scenske lutke samostalni rad djeteta. Oni su pomagali i izrađivali lutke s djecom, a djeca su uživala u aktivnosti. Na kraju izrade djeca se nisu odvajala od svojih lutaka i prostorija je bila puna dječjih glasova i smijeha. Zbog zadovoljstva svih kojih su sudjelovali u radu i sama sam bila zadovoljna rezultatom aktivnosti.

10.2. Izvođenje aktivnosti iz lutkarstva i scenske kulture

Mentor/odgojitelj: Rozana Celega

Ustanova: Dječji vrtić „Kaštanjer“

Broj djece: 28, skupina „Bubamare“ – mala škola 6 – 7 godina

Psihofizičke karakteristike djece: U skupini nema djece s posebnim potrebama, u svakodnevnom radu odgojiteljice potiču djecu na samostalnost u kulturno-higijenskim navikama, zadovoljene su individualne potrebe djece za izražavanjem, kreativnošću i stvaralaštvom u svakom pojedinom području.

Motiv: cvjetne lutke

Područje: lutkarstvo i scenska kultura – izrada scenskih lutki

Tip lutaka: štapna scenska lutka

Oblik rada: individualni rad i grupni rad s roditeljima

Metode rada: metoda razgovora, metoda izrade scenske lutke, metoda scenske izvedbe, metoda rada s tekstom, metoda realizacije, metoda analitičkog promatranja

Materijal: drvene kuhače, krep papir u raznim bojama, vuna, markeri, gliteri sa šljokicama, ljepilo, karton za scenu i vodene boje s čašom i kistom

Korelacija: priroda i društvo, metodika govorne komunikacije, likovna kultura

Cilj: razviti sposobnost zamišljanja, izražavanja i stvaranja putem usmjerene pažnje; razvoj mašte, kreativnosti i estetske senzibilnosti

Zadatci:

1. **Odgojni:** međusobno pomaganje u radu u grupi, razvijanje snalažljivosti, samostalnosti i osjećaja za prostor, sklad, razvoj zainteresiranosti prema scenskoj kulturi.

2. **Obrazovni:** poticanje djece na prepoznavanje i imenovanje lutaka, materijala koje koriste, učenje tehnike, prenošenje doživljenog u izradi lutke

3. **Funkcionalni:** razvoj interesa za lutkarstvo i scensku kulturu, razvoj dječje mašte, kreativnosti i fine motorike šake, psihomotorički razvoj, poticanje strpljivosti uz određene pojmove, pomaganje djeci za uspješnije savladavanje zadatka.

Aktivnosti koje su prethodile: šetnja prirodom, promatranje cvijeća uz rubnjake, kuće, u vrtovima u kvartu, razgovor o prijateljstvu. Čitanje priče „Plesna haljina žutog maslačka“ spisateljice Sunčane Škrinjarić, izrada cvjetnih šeširića od kartonskog tanjura za ples, likovna aktivnost: oslikavanje plesa cvijeća akvarelom. Obavješćivanje roditelja o aktivnosti izrade scenskih lutaka s prijedlogom sudjelovanja u izradi i pripremi materijala za aktivnost.

Organizacija prostora i materijal za rad: Prilikom dolaska u predškolsku ustanovu u jutarnjim satima pripremit ću prostor i materijal za aktivnosti. Prije početka aktivnosti, spojiti ću šest stolova na način da spajam dva i dva stola u jedan, a djecu ću podijeliti za svaki stol po šestero. Uz svako dijete bit će roditelj, u slučaju negovog dolaska na aktivnost. U donošenju materijala sudjeluju djeca s roditeljima pa će

prilikom dolaska u vrtić svatko donijeti svoju kuhaču, vunu i krep papir. Ostatak potrebnog materijala za scenu pripremam prije dolaska u vrtić.

10.3. Tijek aktivnosti:

Uvodni dio sata:

U uvodnom dijelu sata pozdravit ću sve prisutne (djecu i roditelje) te predstaviti temu i plan rada. Nakon toga pitat ću djecu znaju li oni što je to scenska lutka, jesu li kada gledali lutkarsku predstavu i koju. Prije početka izrade scenske lutke započet ću razgovor s djecom pomoću kratkog dijaloga na temu prijateljstva koji ću voditi s djecom uz pomoć scenske lutke na štapu, cvijeta ruže koju sam prethodno izradila. Zatim ćemo se prisjetiti priče koju smo prethodno obradili – „Plesna haljina žutog maslačka“, Sunčana Škrinjarić. Prisjetit ćemo se koji se sve likovi pojavljuju u priči, pitat ću ih kako oni zamišljaju plesni bal i cvijeće koje se priprema za plesni bal. Također postavljam pitanja o haljini koju će imati njihova cvjetna lutka, koji cvijet bi htjeli izabrati i zašto. Također ću ih pitati: Kako se zove aktivnost koju ćemo danas raditi? Nakon toga, djecu raspoređujem na njihova mjesta (jer smo prethodno sjedili u krugu) gdje ih čeka pripremljeni materijal za rad. Djeca će uz pomoć roditelja lutki oslikavati lice na kuhači, zatim raditi haljinu od krep papira i kosu od vune s detaljima i ukrasima po želji. Prije početka rada naglasit ću im samo da bi bilo dobro da su cvjetne lutke različite kako ne bi svi izabrali isti cvijet. Kako bi potakla djecu na odabir vlastite cvjetne lutke, pomoću lutke recitirat ću pjesmicu autora Čudine Obradovića iz knjige *Dosadno mi je što da radim?* :

„Što bih bio da sam cvijet?

Namirisao bih čitav svijet

Moje bi haljine bile različitih boja

Posramio bih čak i noja...“

Glavni dio aktivnosti: Započinjemo s radom. Prilikom rada mogu međusobno komentirati i savjetovati se. Ukoliko mene zatraže pomoć, rado ću im je pružiti, ali u obliku dodatne motivacije ili savjeta. Nakon što dovrše svoju lutku, podijelit ću djecu u parove i zamoliti ih da izvedu kratki dijalog sa svojim lutkama.

Završni dio aktivnosti: U završnom dijelu aktivnosti djeca će analizirati lutke koje su izradila, riječima opisati kakva je njihova lutka i kako se zove, kako im se svidjela tehnika izrade lutke i koju smo vrstu lutke danas radili.

Zapažanja nakon aktivnosti:

Kratak igrokaz; Dijalog o prijateljstvu:

RUŽA (ja) : „Dobar dan, draga djeco! Moje ime je Ruža Ružica, a zovu me i kraljica. Svi me znaju na ovoj cvjetnoj livadi, a i na planeti Zemlji. Moj miris vole skoro svi, a puno ljudi mi se i divi. Ali da ne pričamo stalno o meni, pričat ćemo i o vama. Zanima me znate li vi što je to prijateljstvo?“

DJECA: „Daa!“

Djevojčica M.: „To je kada podijeliš s nekim igračke, pomogneš pospremiti igračke...“

RUŽA: „A znači li prijateljstvo možda i čuvanje tajni?“

DJECA: „Da, naravno!“

RUŽA: „Recite vi meni kako se čuvaju tajne? Stavimo li ih u škrinju blaga, u začaranu šumu bez traga?“

DJECA (smiju se) : „Nee!“

Djevojčica A.: „Ne u škrinju blaga, već kada nam netko kaže svoju tajnu, onda je mi nikome ne dajemo i ne govorimo.“

Dječak I.: „Možemo je zapisati i zaključati. Stavimo šifru koju mi znamo.“

RUŽA: „Drago mi je da ste dobri prijatelji. Biti dobar prijatelj nije uvijek lako. Kada prijatelju ispadne olovka na pod i kaže ti ljutito: 'Digni mi tu olovku s poda!', e, tada vam se baš i ne da, ali ako kaže: 'Možeš li mi, molim te, podići olovku s poda?', i još

kaže: 'Hvala!', e to je već mnogo bolje. Pa smo svi dobre volje. Zna li netko kako možemo pomoći prijateljima?"

DJECA: „Daa!“

Dječak E.: „Kada nacrtáš crtež nekome tko ne zna.“

Dječak M.: „Kada posudiš šiljilo i bojice.“

RUŽA: „Tako je, djeco. Svima mnogo znači pomoć. A kako utješiti nekoga kada je tužan? Jeste li nekada utješili nekoga?“

DJECA: „Da, jesmo!“

Dječak J.: „Ja sam grlio svog brata kada je plakao jer je morao ići kod doktora.“

RUŽA: „Dogodilo se i meni da sam bila tužna. Spremala sam se za ples cvijeća i izgubila sam svoju crvenu krunu. Nisam je mogla pronaći u toj velikoj travi, ali jedan mali mrav ugledao je moju krunu i pomogao mi. Bila sam jako sretna. Zato, djeco, nemojte misliti da vi ne možete pomoći drugima jer ste niski, mali, mladi ili sićušni kao mali mrav. Jer ipak svatko može nekome pomoći. A sada zaplešimo!“

ČUJE SE GLAZBA U POZADINI.

10.4. Dijalozi djece u izvedbi igrokaza na njihov način

1. dijalog

Djevojčica M.: „Dobar dan, ja sam Zvončica. A kako se ti zoveš?“

Djevojčica V.: „Dobar dan i tebi, ja sam Zlatica i idem na ples. Odakle ti dolaziš?“

Djevojčica M.: „Ja dolazim iz slastičarne, bila sam na sladoledu s tatom. Moji roditelji imaju slastičarnu i rade dobre sladolede.“

Djevojčica V.: „Super. Baš si mogla donijeti i meni jedan. Ja idem na ples. Hoćeš li sa mnom?“

Djevojčica M.: „Može, idemo.“

2. dijalog

Dječak E.: „Ciao, ja sam Mak. Kako se ti zoveš?“

Djevojčica E.: „Bok, ja se zovem Emi.“

Dječak E.: „Ja sam stigao iz Brunića, dugo mi je trebalo i idem na ples. Gdje si ti krenula?“

Djevojčica E.: „Ja sam se spremila za ples. Zar ne vidiš kako sam si haljinu uredila?“

Dječak E.: „Lijepa ti je. Idem i ja na ples isto. Možeš sa mnom ići.“

Djevojčica E.: „Mogu. Treba mi partner za ples.“

Dječak E.: „Možda možeš sa mnom.“

Djevojčica E.: „Pa samo ako me zoveš.“

Dječak E.: „Dobro. Može.“

3. dijalog

Djevojčica L.: „Bok, ja sam Ruža Ana. Spremila sam se za ples. Moje boje su ružičasta i žuta. Zato imam dva imena. Kako se ti zoveš?“

Djevojčica A.: „Dobar dan, ja sam Elsa. Dobila sam ime po Elsi iz crtanog filma „Snježno kraljevstvo“. Volim plesati i zato idem na plesni bal koji organizira moja prijateljica. Gdje si kupila haljinu?“

Djevojčica L.: „I ja sam gledala taj crtani film. Svi ga gledaju. Ja sam se spremila sama, haljinu mi je pomogla izraditi mama, a sama sam se našminkala. Pozvana sam na ples i idem sada.“

Djevojčica A.: „Super, onda se požuri da ne zakasnimo.“

4. dijalog

Djevojčica D.: „Ciao!“

Djevojčica L.: „Ciao i tebi, kako si?“

Djevojčica D.: „Dobro. Kako se zoveš?“

Djevojčica L.: „Ja se zovem Ljepotica, a ti?“

Djevojčica D.: „Ljubičica. Idem na ples pa sam se sredila. Kupila sam si haljinu.“

Djevojčica L.: „Lijepa ti je haljina i lijepo ti stoji. Ja dolazim s baleta, vježbala sam za nastup. Plesat ću na pozornici za bal. Možeš ići sa mnom ako želiš.“

Djevojčica D.: „Može, jedva čekam da vidim ples.“

Djevojčica M.: „Dobar dan. Ja sam cvjetna lutka Svjetlana. Volim sunce i ljeto, plesati i pjevati. Zbog toga sam pozvana na bal jer tamo je uvijek sve u svjetlu, pleše se i pjeva. Kako se ti zoveš?“

5. dijalog

Dječak E.: „Dobar dan. Ja se zovem Lutko. Izrađujem lutke drvene kao Pinoccio. Pozvali su me na bal jer sam izradio puno lutaka. Možeš kupiti od mene jednu ako želiš.“

Djevojčica M.: „Ne treba mi lutka, hvala. Ja idem na ples. Sredila sam se i kupila si haljinu. Samo još nemam nikoga za ples. Jel' imaš ti svog para za ples?“

Dječak E.: „Baš sam te htio pitati. Možemo zajedno.“

10.5. Fotografije izrade lutaka

Sve fotografije fotografirala: Samuela Barić

Fotografija 6. Samuela Barić i roditelji u aktivnosti izrade lutaka

Fotografija 7. Djeca i roditelji u aktivnosti izrade lutaka

Fotografija 8. Djeca i roditelji u aktivnosti izrade lutaka

Fotografija 9. Izrađene cvjetne lutke na štapu

10.6. Fotografije djece u izvedbi igrokaza na njihov način

Fotografija 10. Kratak dijalog o prijateljstvu koji prikazuju dvije djevojčice uz pomoć vlastitih cvjetnih lutaka, a ostala djeca gledaju i predstavljaju publiku

Fotografija 11. Dvije djevojčice vode dijalog uz pomoć cvjetnih lutaka

Fotografija 12. Dijalog o plesu između dječaka i djevojčice

10.7. Analiza aktivnosti izrade lutaka s djecom

Aktivnost izrade lutaka u vrtićkoj skupini gdje sam obavljala praktičan rad u prvotnom planu bila je zamišljena kao aktivnost u kojoj djeca samostalno rade vlastitu lutku. Po prijedlogu odgojiteljice mentorice Rozane Celega, a zatim kroz vlastito razmišljanje, odlučila sam da bi najbolje izvediva aktivnost bila u zajedničkoj radionici djece i roditelja. Htjela sam vidjeti odnos roditelja i djece, kako funkcioniraju radionice takvog tipa i konačan ishod. Uputili smo roditelje u sve pojedinosti i odredili datum izvedbe. Iznenadila me oduševljenost roditelja i želja za sudjelovanjem. Djeca su također bila veoma uzbuđena i spremala su se danima.

Zamišljena izrada lutaka bila je da djeca sama crtaju lice lutke na svoje kuhače, ali određeni broj djece tražio je pomoć roditelja, na što su roditelji rado pristali jer su htjeli da njihove lutke budu predivne. Objasnila sam roditeljima kako je to aktivnost u kojoj djeca uče izradu lutke i sama udahnuju život lutki na način na koji to ona žele, ali roditelji su se voljeli mnogo uplitati u izradu. Prostorija je izgledala vrlo živo, veselo, i bilo mi je to vrlo lijepo gledati i sudjelovati u zajedničkom radu. Nakon završetka izrade djeca su se divila lutkama i taj trenutak nisam željela prekidati, pa smo nakon kratkog odmora zajednički pospremili prostor od ostataka materijala. Dogovorili smo se da ćemo idući dan imati vlastite igrokaze. Unatoč roditeljskoj pomoći i sugeriranju, konačan rezultat me zadivio. Primijetila sam da svaka lutka ima karakteristike djeteta. Zaključila sam da povezanost između djeteta i lutke zaista postoji. Djetetov umjetnički ukus i smisao za umjetnost mogao se vidjeti u odrazu lutke. Dječak koji je krupnije građe imao je najveću kuhaču i njegova lutka sličila je njemu.

U izvedbi svojih igrokaza djeca su u početku bila vrlo sramežljiva. Motivirala sam djecu svojim kratkim uvodnim igrokazom u kojem sam, postavljajući pitanja uz pomoć lutke ruže, uključila i djecu u rad. Nakon igrokaza predložila sam djeci da sama istraže malu pozornicu i svoje lutke. Polako, djeca su se opuštala te su nastali i prvi dijalozi cvjetnih lutaka. Uživali su u slušanju svojih prijatelja i mnogo su se smijali. Nakon igrokaza slikali smo sve lutke i uslijedio je kratak razgovor o lutkama.

Fotografija 13. Dječak (šest godina i deset mjeseci) i njegova lutka. On je veoma veseo dječak koji se voli umjetnički izražavati, voli slikati i sam je nacrtao lice svoje lutke. Njegova je lutka najveća, napravljena na najvećoj kuhači i u njegovoj izradi lutke mogla sam vidjeti da je njegovu osobnost i karakter poprimila i njegova lutka. Lutku je odlučio nazvati Mak, rekao je da će to biti Mak jer je mak najukusniji i najbolji cvijet. Uz pomoć majke izradio je kosu i haljinu lutke. Iako je vrlo kreativan u radu i temeljit, njegova komunikacija je slabija, teže mu pada javni nastup i govor.

Fotografija 14. Djevojčica i lutka, kojoj nije dala ime, već je rekla da je to jednostavna cvjetna lutka. Lutkino lice veoma podsjeća na lice djevojčice, ima dugu kosu kakvu ona želi imati i haljinu crvene boje koja je njoj vrlo draga. U izvedbi igrokaza bila je vrlo sramežljiva dok se nije opustila i ušla u spontanost.

Fotografija 15. Prikazuje djevojčicu (šest godina i dva mjeseca) koja se bavi plesom, voli haljine, igre s djevojčicama i popularne animirane filmove. Njezina cvjetna lutka zove se Elsa po omiljenom liku iz animiranog filma. Lutka prikazuje model junaka kakav ona želi biti: lijepa, hrabra djevojčica, lijepe i duge kose. Ona je bila vrlo oduševljena izradom lutaka i razgovorom o plesu jer je ples njezina najdraža aktivnost. Svojoj lutki sama je nacrtala lice i izradila haljinu, a kosu i pletenicu izradila je njezina majka. Igrokaz je brzo prihvatila i dijalog joj nije bio stran, razgovarala je o plesu i razgovor je išao glatko i jednostavno.

Fotografija 16. Ova fotografija prikazuje djevojčicu (šest godina i šest mjeseci) koja dolazi iz obitelji koja se bavi glazbom. Njezina lutka zove se Emi, što je vrlo slično njezinom imenu. Lice lutke pomogla joj je nacrtati baka. Haljinu je također radila baka jer djevojčica nije znala napraviti haljinu kakvu je zamislila. U izvedbi igrokaza bila je vrlo kratka, ali je uživala u gledanju i slušanju izvedbe svojih prijatelja.

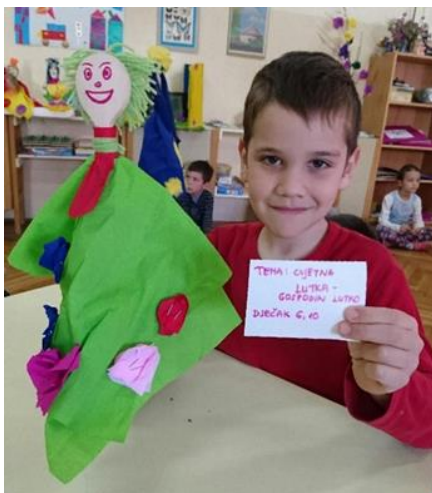
Fotografija 17. Prikazuje djevojčicu od tri godine i deset mjeseci i njezinu lutku koju je nazvala Nevena. U izradi lutke mnogo joj je pomogla njezina majka. Za svoj uzrast djevojčica je pokazala veliku zainteresiranost u radu i slušanju, njezina koncentracija bila je vrlo velika i željela je sudjelovati u aktivnosti. Razgovarati s lutkom i ostalom djecom na pozornici nije htjela, već samo gledati izvedbe druge djece.

Fotografija 18. Djevojčica (šest godina i četiri mjeseca) i njezina lutka kojoj je dala ime Ljepotica. Lutka predstavlja ljepotu i plemenitost kakvom ona želi biti. Rekla je da je podsjeća na junakinju iz animiranog filma zvanu Elsa. U izradi lutke bila je fokusirana na vlastiti rad i pažljiva, a u izradi joj je pomagala majka. Djevojčica voli crtati i slikati, njezini su radovi pažljivo izrađeni. Igrokazi su joj se veoma sviđjeli pa se i sama odvažila u razgovor s djevojčicama.

Fotografija 19. Dječak (pet godina i šest mjeseci) i njegov lutak Neven. Ovaj dječak veoma je razigran, veseo i nestašan. Voli mnogo boja, igru i mnogo igračkaka. Njegov lutak ima mnogo boja, ima dva zuba jer su lutku drugi zubi ispali kao i njemu, te voli igru i ples. U izradi mu je pomogla majka, ali joj je dječak govorio što želi i ispravljao njezine izbore boja ako mu se nešto ne bi sviđjelo. Nakon izrade veselo je skakutao s lutkom u ruci i htio ga je ponijeti kući.

Fotografija 20. Dječak (šest godina i deset mjeseci) i njegov lutak kojemu je dao ime Gospodin Lutko. Taj lutak ugađeni je gospodin koji ima kravatu, veseo i pametan. Dječak je vrlo pametan i napredan, njegovi su crteži kreativni, puni detalja i boja. Voli razgovarati i uredno rješava svoje obveze i zadaće. U skupinu dolazi sa svojim mlađim bratom, pomaže mu u prilagodbi i pazi na njega. Sviđjela mu se aktivnost i u izradi mu je pomogla majka, kao i njegovom bratu. Njegov mlađi brat nije htio izrađivati lutku, pa je majka izradila njemu lutku kako ne bi ostao bez lutke.

Fotografija 21. Dječak (šest godina i deset mjeseci) i njegova lutka Veronika. On je htio izraditi žensku lutku, a u izradi je dominirala majka. Nacrtala je lice, napravila kosu i pomogla oko haljine. Dječak je vrlo drag, pametan i nježan. Povučen je i u vrtić često donosi svoje igračke koje pokazuje svima, voli crtati i aktivnost mu se jako svidjela, a posebno igrokaz. Sudjelovao je u igrokazu i dijalogu s ostalom djecom.

Fotografija 22. Djevojčica (šest godina i pet mjeseci) i njezina lutka Ljubičica. Djevojčica je vrlo sramežljiva i nesigurna u radu, što vidimo iz njezinog skrivanja iza lutke, potrebno ju je dodatno potaknuti, a pohvala joj veoma znači. Voli ljubičastu boju i lijepu odjeću pa je tako i njena lutka prava dama. Majka joj je vrlo mlada, pomogla joj je u radu i potakla djevojčicu da sama radi. Izrada lutke joj se svidjela i rado je pristupila vlastitoj izvedbi igrokaza.

Fotografija 23. Djevojčica (sedam godina i četiri mjeseca) i njezina cvjetna lutka Ruža. Svidjela joj se moja lutka Ruža i odlučila je da će i njezina lutka također biti ruža. U izradi joj je majka pomogla vrlo malo jer je djevojčica željela samostalno izraditi lutku. Na haljinu je stavila točkice ljepila poput kapljica kiše jer ruža treba vodu, a na glavu je stavila plavu kosu jer ruža treba zrak poput plavog neba. Na kosi je zlatna kruna poput sunca jer ona je kraljica ruža i sjajna poput sunca. Iznenadio me njezin umjetnički pristup izradi i analizi lutke. Lutka i djevojčica zajedno čine neraskidivu vezu.

Fotografija 24. Djevojčica (šest godina i osam mjeseci) i njezina lutka Maslačak. Djevojčica je veoma nježna, pametna i voli crtati i slikati. Ponekad ju je potrebno potaknuti, a rad s lutkom jako joj se svidio. lutka je nježna i vesela poput djevojčice, a izgledom podsjeća na nju zbog svojeg duguljastog oblika lica. Djevojčica je izabrala ime Maslačak jer ju je oduševila priča koju smo obrađivali, „Plesna haljina žutog maslačka“ spisateljice Sunčane Škrinjarić. U izradi cvjetne lutke pomagala joj je majka.

Fotografija 25. Dječak (šest godina i jedanaest mjeseci) i njegova lutka Violeta Ljubica. Ovaj je dječak razigran i veseo poput sve djece, voli igru i teško mu je ostati na jednome mjestu. Zanima ga sve i voli zajednički rad. Rado pomaže drugima, pa je tako pomagao i u izradi lutaka. Majka mu je pomogla izraditi kosu i mašnicu na ovratniku haljine. Dječak se odlučio da njegova lutka bude ženskog spola jer su djevojčice bile u većini, pa je zbog toga bilo više ženskih lutaka.

Fotografija 26. Djevojčica (šest godina i devet mjeseci) koja jako voli ruže, ružičastu boju i lijepe mirise. Njezin cvijet je ruža Ana. Veoma je vesela i kreativna djevojčica koja jako lijepo crta. Njezina cvjetna lutka ružičaste je boje, vesela i rumena poput nje. Djevojčica je samostalno izradila lutku, oslikala lice na kuhači i ukasila haljinu. Uz pomoć djeda pričvrstila je haljinu i zalijepila vunenu kosu. Bilo je zanimljivo vidjeti kako joj djed pomaže u izradi. Lutkarski igrokaz jako joj se svidio i nije joj bilo teško biti spontana u razgovoru uz pomoć lutke.

11. ZAKLJUČAK

Lutka je dragocjeno blago koje treba znati upotrijebiti na pravilan i adekvatan način. Baveći se ovom temom naučila sam vrlo važne činjenice vezane uz odgojno-obrazovni rad s djecom i rad sa scenskom lutkom. Zanimljiva je činjenica da lutka ima višestruku primjenu u odgojno-obrazovnom radu. Njezina je vrijednost upravo u funkciji koju ima u radu s djecom. Za odgojitelje pozitivna je činjenica da lutka pruža vrijedne informacije koje otkrivaju djetetov karakter, njegove misli i želje. Razgovarajući s lutkom dijete otkriva svoj svijet mašte i dopušta odgojitelju sudjelovanje u otkrivanju njegove individualnosti i svemu što ga okružuje. Nije dovoljno voljeti dijete, jer to ne znači da smo ga i razumjeli: no ako ga razumijemo, znači da ga i poštujemo i iskreno volimo. Da bismo ga razumjeli, potrebno je prodrijeti u njegov svijet mašte i u njegov odnos prema svijetu. Lutka nam u tom zadatku može mnogo pomoći. Igre sa scenskom lutkom pridonose emocionalnom rasterećenju, kako djetetu, tako i odgojitelju. Osobe koje ulaze u odnos s lutkom i povezuju se s njom nisu na gubitku. Lutka pokreće čovjekovu maštu, uvodi ga u svijet zabave i smijeha. Odgojitelj u svojem odgojno-obrazovnom radu može mnogo naučiti od djeteta. Dijete se lako upušta u igru, jednostavno je i iskreno. Svojom spontanošću i veseljem dijete nas može motivirati i naučiti mnogo toga. Lutka je iskrena, nema predrasuda i vjeruje u sretne trenutke i rješenje problema. Dijete joj zbog toga vjeruje i rado se emocionalno veže uz nju. Nadam se da će rad s lutkama u predškolskom odgojno-obrazovnom radu biti češći i zastupljeniji. Želja mi je upotrijebiti lutku u vlastitom radu s djecom i uživati u promatranju tog iskrenog odnosa djeteta i lutke. Povezanost lutke i djeteta uči nas i potiče da naši odnosi s drugim ljudima budu iskreni i puni povjerenja. Tko želi vidjeti i čuti, doživjeti i osjetiti tu čvrstu i iskrenu povezanost djeteta i lutke, mora se upustiti u vlastito putovanje otkrivanja svih kvaliteta scenske lutke.

12. POPIS LITERATURE

1. Bastašić, Z. (1990). Lutka ima i srce i pamet. (Drugo izdanje) Zagreb: Školska knjiga
2. Deželić, B. (1975). Lutka i prostor. Zagreb: Prolog br. 23/24
3. Glibo-Matin. R. (2000). Lutkarstvo i scenska kultura. Zagreb: „Ekološki glasnik“, Nakladničko tiskarsko poduzeće Zagreb.
4. Hicela, I. (2010). Dijete, odgojitelj i lutka. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
5. Ladika, Z. (1970). Dijete i scenska umjetnost. Zagreb: Školska knjiga.
6. Pokrivka, V. (1980). Dijete i scenska lutka. Zagreb: Školska knjiga.
7. Županić-Benić, M. (2009). O lutkama i lutkarstvu. Zagreb: Leykaminternational, d.o.o.

13. POPIS SLIKA

Slika 1. Lutak Pinocchio; vrsta lutaka – marionete.....	7
Slika 2. Ginjol ručne vrste lutaka izrađene od tkanine, motivi životinja.....	9
Fotografija 3. Fotografija prikazuje ručne štapne lutke.....	11
Slika 4. Slika prikazuje dječaka u izvedbi lutkarske predstave sjena.....	12
Fotografija 5. Fotografija prikazuje projekt zagrebačkog kazališta lutaka.....	17
Fotografija 6. Samuela Barić i roditelji u aktivnosti izrade lutaka.....	40
Fotografija 7. Djeca i roditelji u aktivnosti izrade lutaka.....	41
Fotografija 8. Djeca i roditelji u aktivnosti izrade lutaka.....	41
Fotografija 9. Izrađene cvjetne lutke na štapu.....	42
Fotografija 10. Kratak dijalog o prijateljstvu.....	43
Fotografija 11. Dvije djevojčice vode dijalog uz pomoć cvjetnih lutaka.....	44
Fotografija 12. Dijalog o plesu između dječaka i djevojčice.....	44
Fotografija 13. Dječak (šest godina i deset mjeseci) i njegova lutka.....	46
Fotografija 14. Djevojčica i lutka.....	46
Fotografija 15. Prikazuje djevojčicu (šest godina i dva mjeseca).....	47
Fotografija 16. Ova fotografija prikazuje djevojčicu (6 godina i 6 mjeseci).....	47
Fotografija 17. Prikazuje djevojčicu od tri godine i deset mjeseci i njezinu lutku.....	48
Fotografija 18. Djevojčica (šest godina i četiri mjeseca) i lutka Ljepotica.....	48
Fotografija 19. Dječak (pet godina i šest mjeseci) i njegov lutak Neven.....	48
Fotografija 20. Dječak (šest godina i deset mjeseci) i lutak Gospodin Lutko.....	49
Fotografija 21. Dječak (6 godina i deset mjeseci) i njegova lutka Veronika.....	49
Fotografija 22. Djevojčica (šest godina i pet mjeseci) i njezina lutka Ljubičica.....	49
Fotografija 23. Djevojčica (sedam godina i četiri mjeseca) i lutka Ruža.....	50
Fotografija 24. Djevojčica (šest godina i osam mjeseci) i lutka Maslačak.....	50

Fotografija 25. Dječak (šest godina i jedanaest mjeseci) i lutka Violeta Ljubica.....	51
Fotografija 26. Djevojčica (šest godina i devet mjeseci).....	51

14. SAŽETAK

Cilj je ovog rada prikazati scensku lutku – kako je nastala, povijest scenske lutke, način korištenja, njezina primjena u radu s djecom, odnos djeteta i lutke te na koji način odgojitelj pristupa djetetu u odgojno-obrazovnom radu s lutkom. Očekuje se da budući odgojitelji i oni koji to jesu usvoje znanja iz područja lutkarstva i scenske kulture te ih koriste u radu. Proučavajući aktivnost izrade lutke koju sam provodila u dječjem vrtiću „Kaštanjer“, zaključila sam da povezanost između djeteta i lutke zaista postoji. Djeca su, radeći vlastitu lutku, u nju utkala svoje želje, misli i maštu, a ona je postala njihov odraz. Gledajući lutku vidjela sam dijete i njegovu osobnost. Kroz moje putovanje otkrivanja utjecaja scenske lutke otkrila sam da je ona u rukama odgojitelja poseban i dragocjen alat kojim oblikujemo dječji karakter i maštu, širimo djetetov svijet, podižemo moral i napredak u svim područjima djetetovog rasta.

Ključne riječi: predškolsko dijete, scenska lutka, tipovi scenske lutke, igre s lutkom, veza djeteta s lutkom, izrada lutke, stvaralaštvo.

15. SUMMARY

Goal of this thesis is to represent puppet - it's origin, history of the puppet, way of it's use, it's application in work with children, relationship between child and puppet, and in what way educator is approaching child with the puppet in academic practice. From future and current educators it's expected to develop and apply in their work knowledge from area of puppeteering and performing arts culture. During my analysis of the activity of making the puppet by children that was conducted in kindergarten Kaštanjer I concluded that there really is connection between child and a puppet. By making their own puppet, children put into it their own wishes, thoughts and imagination, and it became their own reflection and by looking into the puppet I could see the child and its own personality. Through my voyage of discovering the influence of the puppet I have found out that it is special and precious tool in educator's hand by which we mold child's character and imagination, we expand child's world, and we raise moral and progress in every area of child's growth.

Keywords: pre-schoolchild, puppet, puppettypes, puppetgames, puppet - childconnection, makingof a puppet, creativity